

Αναπτύσσοντας τη διαπολιτισμική ικανότητα μέσω της εκπαίδευσης

Σειρά Pestalozzi του Συμβουλίου της Ευρώπης, No.3

**Αναπτύσσοντας τη διαπολιτισμική ικανότητα μέσω της
εκπαίδευσης**

Αναπτύσσοντας τη διαπολιτισμική ικανότητα μέσω της εκπαίδευσης

Επιμελητής Σειράς: Josef Huber

Επιμέλεια:

Josef Huber και Christopher Reynolds

Συγγραφείς:

Martyn Barrett

Michael Byram

Илдикó Лázár

Pascale Mompoin - Gaillard

Stavroula Philippou

Μετάφραση

Άννα-Μαρία Παναγιωτίδου (Anna- Maria Panagiotidou)

Βαρβάρα Κοζιώρη (Barbara Koziari)

Θάνος Σαββίδης (Thanos Savvidis)

Κορίννα Περτσινίδου (Pertsinidou Corinna)

Μαρία Γιαχουντή (Maria Giachounti)

Σοφία Κίτσου (Sophia Kitsou)

Φωτεινή Βενέτη (Foteini Veneti)

Επιμέλεια-Διόρθωση

Ελένη Μωραΐτη (Eleni Moraiti)

Επιμέλεια-Συντονισμός

Παρασκευή (Βιβιάν) Χιονά (Vivian Chiona)

Σειρά Pestalozzi του Συμβουλίου της Ευρώπης, Νο.3

Εκδόσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης

Οι απόψεις που εκφράζονται στην παρούσα εργασία, αποτελούν ευθύνη των συγγραφέων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα την επίσημη πολιτική του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. Απαγορεύεται η μετάφραση, η αναπαραγωγή ή η αναμετάδοση του συνόλου ή μέρους του έργου, κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο, ηλεκτρονικό (δίσκος CD-Rom, Διαδίκτυο, κ.λ.π.) ή μηχανικό, συμπεριλαμβανομένου της φωτοανατύπωσης και της καταγραφής σε οποιοδήποτε σύστημα αποθήκευσης ή ανάκτησης πληροφοριών, χωρίς την προηγούμενη γραπτή άδεια της Διεύθυνσης Επικοινωνίας (F-67075 Στρασβούργο CEDEX ή publishing@coe.int)

Τίτλος πρωτοτύπου: Developing intercultural competence through education, Développer la compétence interculturelle par l' éducation

Μακέτα εξωφύλλου: Τμήμα Παραγωγής Εγγράφων και Δημοσιεύσεων,
Συμβούλιο της Ευρώπης

Φωτογραφία εξωφύλλου: Josef Huber

Σχεδιασμός: Παρίσι

ISBN 978-92-871-7745-2

Εκδόσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης

F-67075 Στρασβούργο Cedex

<http://book.coe.int>

© Council of Europe, January 2014, English Publication

© Vivian Chiona and Greek Pestalozzi Corner, July 2017, Greek Translation

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες.....	5
Δυο λόγια από τους επιμελητές	6
Εισαγωγή.....	9
1. Τι είναι η διαπολιτισμική ικανότητα;.....	156
3. Η σπουδαιότητα της διαπολιτισμικής ικανότητας	27
4. Πώς να αναπτυχθεί η διαπολιτισμική ικανότητα μέσω της εκπαίδευσης.. Error! Bookmark not defined.	
5. Προσεγγίσεις και δραστηριότητες που βοηθούν στην ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας.....	42
6. Συμπέρασμα	62
7. Επιπλέον μελέτη	64
8. Προτεινόμενες πηγές για υποστήριξη των δραστηριοτήτων που περιγράφονται στην ενότητα 5.....	67
Για τους συγγραφείς.....	70

Ευχαριστίες

Οι συγγραφείς και οι επιμελητές είναι ευγνώμονες στους παρακάτω εμπειρογνώμονες για τα ανεκτίμητα σχόλια και τη βοήθεια που προσέφεραν κατά την προετοιμασία αυτού του έργου:

Rasa Aškinytė Degėšienė, Σχολή Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας, Vilnius, Λιθουανία

Jean-Claude Beacco, Πανεπιστήμιο της Νέας Σορβόνης, Παρίσι, Γαλλία

Faiza Bensemmane, Πανεπιστήμιο Αλγερίας, Αλγερία

Darla Deardorff, Πανεπιστήμιο Duke, Βόρεια Καρολίνα, ΗΠΑ

Christine Hélot, Πανεπιστήμιου Στρασβούργου, Γαλλία

Dorottya Holló, Eötvös Πανεπιστήμιο Loránd, Βουδαπέστη, Ουγγαρία

Anthony Liddicoat, Πανεπιστήμιο Βόρειας Αυστραλίας

Ingrid Ramberg, Πολυπολιτισμικό Κέντρο Tumba, Σουηδία

Karen Risager, Πανεπιστήμιο Roskilde, Δανία

Roberto Ruffino, Διαπολιτισμικό Ίδρυμα, Σιένα, Ιταλία

Salvador Sala, Υπουργείο Εκπαίδευσης και Νεότητας, Ανδόρα

Hans-Peter Schmidtke, Πανεπιστήμιο Oldenburg, Γερμανία

Masako Sugitani, Πανεπιστήμιο Kansai, Ιαπωνία

Nayla Tabbara, Ίδρυμα διαθρησκευτικών μελετών και πνευματικής αλληλεγγύης

Adyan, Βυρηττός, Λίβανο

Eleni Theodorou, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου, Κύπρος

Robin Wilson, Πολιτικός Αναλυτής, Μπέλφαστ, Ηνωμένο Βασίλειο

Δυο λόγια από τους επιμελητές

Η ικανότητα να κατανοούμε ο ένας τον άλλο, πέρα από κάθε είδους πολιτισμικό φραγμό, αποτελεί θεμελιώδες προαπαιτούμενο προκειμένου να λειτουργήσουν οι ποικίλες δημοκρατικές κοινωνίες μας. Τα τρέχοντα γεγονότα εξακολουθούν να δείχνουν ότι υπάρχει επείγουσα ανάγκη για συντονισμένη προσπάθεια ανάπτυξης των απαραίτητων συμπεριφορών, δεξιοτήτων και γνώσεων που θα συμβάλλουν στην διαπολιτισμική ικανότητα στο πλαίσιο της καθημερινής πρακτικής της διδασκαλίας και της μάθησης, έτσι ώστε οι μελλοντικές γενιές να εξοπλιστούν με ικανότητες που θα τις επιτρέψουν να συμμετέχουν σε ένα ολοένα και πιο παγκόσμιο και σύνθετο περιβάλλον. Πολλώ μάλλον, αφού η διαπολιτισμική ικανότητα στοχεύει στη ρίζα ενός ευρέος φάσματος ζητημάτων που απασχολούν τις κοινωνίες μας: τα στερεότυπα, τις διακρίσεις, όλες τις μορφές ρατσισμού, και ούτω καθεξής – όλα τους σε επιδείνωση σε περιόδους οικονομικής δυσπραγίας.

Αυτός είναι ο τρίτος τόμος σειράς Pestalozzi. Ο πρώτος τόμος, *Εκπαίδευση των εκπαιδευτικών για την αλλαγή*, διαπραγματεύτηκε την βασική φιλοσοφία του Προγράμματος Pestalozzi και την προσέγγισή του στην εκπαίδευση γενικότερα και στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών ειδικότερα. Ο δεύτερος τόμος επικεντρώθηκε στις *Διαπολιτισμικές Δεξιότητες για όλους*, εξετάζοντας τις διάφορες συνέπειες της προώθησης της διαπολιτισμικής ικανότητας ως κύριο μέλημα της γενικής εκπαίδευσης.

Ο παρών τόμος κάνει ένα βήμα παραπέρα ώστε η πλήρη ενσωμάτωση της διαπολιτισμικής ικανότητας να αποτελεί βασική ικανότητα. Επιδιώκει να προσφέρει μία εκπαιδευτική λογική και ένα εννοιολογικό πλαίσιο στην ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας, καθώς επίσης επιδιώκει να περιγράψει τα συστατικά στοιχεία της διαπολιτισμικής ικανότητας που πρέπει να αναπτυχθούν μέσα στην εκπαίδευση και μέσω της εκπαίδευσης σε τυπικό, μη τυπικό και άτυπο πλαίσιο.

Θα θέλαμε να εκφράσουμε την εκτίμησή μας στην ομάδα των συγγραφέων για την ποικίλη και συμπληρωματική εξειδικευμένη γνώση τους, πάνω στην οποία

βασιστήκαμε και η οποία μας βοήθησε να αναπτύξουμε περαιτέρω τα αποτελέσματα προηγούμενων και τρεχουσών εργασιών του Συμβουλίου της Ευρώπης στον τομέα της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, της διαπολιτισμικής ικανότητας και της διαπολιτισμικής μάθησης: Martyn Barrett, Michael Byram, Ildikó Lázár, Pascale Mompoint - Gaillard και Stavroula Philippou.

Επίσης θέλουμε να ευχαριστήσουμε την ευρύτερη ομάδα εμπειρογνομόνων, οι οποίοι με τα ανεκτίμητα σχόλια και την εποικοδομητική κριτική τους, βοήθησαν στη διαμόρφωση του τελικού αποτελέσματος.

Το Αναπτύσσοντας τη Διαπολιτισμική Ικανότητα μέσω της εκπαίδευσης έτυχε πολύ καλής υποδοχής όταν παρουσιάστηκε σε μία διάσκεψη υψηλού επιπέδου στην Ανδόρα, κατά τη διάρκεια της προεδρίας της Ανδόρας στο Συμβούλιο της Ευρώπης. Η παρουσίασή του έδωσε αφορμή για μια πρόταση ανάπτυξης ενός πλαισίου με ικανότητες για τη δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα και το διαπολιτισμικό διάλογο.

Αυτό θα συμβάλει σίγουρα στην προετοιμασία μίας ολοκληρωμένης ζωής ως ενεργοί δημοκρατικοί πολίτες σε έναν κόσμο διαφορετικότητας και η οποία θα αποτελέσει μέρος του πυρήνα της αποστολής των αυριανών σχολείων.

Josef Huber and Christopher Reynolds

Τμήμα Εκπαίδευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης

Στρασβούργο, Ιούλιος 2013

Εισαγωγή

Γιατί η ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας είναι κρίσιμης σημασίας;

Η αλληλοκατανόηση και η διαπολιτισμική ικανότητα είναι σήμερα περισσότερο σημαντικές από ποτέ διότι με αυτές μπορούμε να αντιμετωπίσουμε μερικά από τα πλέον ακανθώδη ζητήματα της σύγχρονης κοινωνίας. Η προκατάληψη, οι διακρίσεις και το μίσος είναι πολύ συνηθισμένα προβλήματα, ενώ τα πολιτικά κόμματα που υποστηρίζουν ακραίες ιδεολογίες κατακτούν όλο και περισσότερο έδαφος. Τα προβλήματα αυτά συνδέονται με κοινωνικοοικονομικές και πολιτικές ανισότητες και παρανοήσεις μεταξύ ανθρώπων που προέρχονται από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα.

Υπάρχει μία γενική αίσθηση για το επείγον του πράγματος – καθώς το ζήτημα αυτό αγγίζει πολλές πτυχές της ζωής μας – όσον αφορά στην εκπαίδευση, η οποία θα βοηθά τους πολίτες να συμβιώνουν στις πολιτισμικά ποικιλόμορφες κοινωνίες. Η ικανότητα κατανόησης και επικοινωνίας με τους άλλους ανθρώπους από όλα τα πολιτισμικά περιβάλλοντα είναι θεμελιώδης προϋπόθεση για την εύρυθμη λειτουργία αυτών των κοινωνιών. Όλοι έχουμε ανάγκη να αποκτήσουμε διαπολιτισμική ικανότητα. Για το λόγο αυτό η διαπολιτισμική εκπαίδευση η οποία στοχεύει στην ανάπτυξη και βελτίωση αυτής της ικανότητας, μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά σε μια αρμονική συμβίωση.

Γιατί ενδιαφέρεται το Συμβούλιο της Ευρώπης για την ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας;

Οι τρεις βασικές αρχές του Συμβουλίου της Ευρώπης είναι: *τα ανθρώπινα δικαιώματα* ως η βασική αξία για μια πιο δίκαιη και συνεκτική κοινωνία, *η δημοκρατία* ως η επιλεγείσα μορφή διαχείρισης αυτής της κοινωνίας μέσω δημοκρατικών θεσμών και διαδικασιών καθώς και ως δημοκρατική καλλιέργεια πνεύματος στην καθημερινή ζωή και *το κράτος δικαίου* που θα διασφαλίσει τη δικαιοσύνη και την ισότητα. Αυτές οι τρεις αρχές ισχύουν για όλους τους ανθρώπους ανεξαρτήτως των πολιτισμικών τους δεσμών. Στις πολιτισμικά ποικιλόμορφες κοινωνίες είναι απαραίτητο να υπάρχει

κατανόηση, σεβασμός και ανοχή προκειμένου να διασφαλιστούν τα ανθρώπινα δικαιώματα των ατόμων όλων των πολιτισμικών υπόβαθρων και να τυγχάνουν πλήρους αναγνώρισης, σεβασμού και προστασίας με βάση το νόμο. Επιπλέον, πρέπει να διασφαλιστεί η συμμετοχή όλων στο δημόσιο βίο και η δυνατότητά τους να διαδραματίζουν έναν ολοκληρωμένο συμμετοχικό ρόλο στη δημοκρατική ζωή της κοινωνίας στην οποία ανήκουν. Επομένως, η διαπολιτισμική ικανότητα είναι ζωτικής σημασίας για την επίτευξη των βασικών στόχων του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Η ενασχόληση του Συμβουλίου της Ευρώπης με τα θέματα αυτά είναι μακρόχρονη και οι αρχές της ανατρέχουν στη δεκαετία του 1970. Με τη Διακήρυξη της Βαρσοβίας το 2005 για τα 50 χρόνια της Ευρωπαϊκής πολιτιστικής συνεργασίας και το ίδιο έτος με τη Διακήρυξη της Βαρσοβίας και το Σχέδιο Δράσης που υιοθετήθηκαν από τους επικεφαλής των χωρών και των κυβερνήσεων του Συμβουλίου της Ευρώπης, υπογραμμίστηκε η κρίσιμη σπουδαιότητα του διαπολιτισμικού διαλόγου, των διαπολιτισμικών ανταλλαγών και της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης μέσα στην Ευρώπη με στόχο τη δημιουργία ενός κοινού ευρωπαϊκού μέλλοντος βασισμένου στις αξίες και τις αρχές του Συμβουλίου της Ευρώπης. Αυτό έχει έκτοτε ενσωματωθεί στον Χάρτη του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη Δημοκρατική Αγωγή του Πολίτη και την Εκπαίδευση στον τομέα των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων (2010).¹

Το 2008, η Λευκή Βίβλος για το Διαπολιτισμικό Διάλογο του Συμβουλίου της Ευρώπης με τίτλο «Συμβιώνοντας ισότιμα και με αξιοπρέπεια»² εντόπισε αρκετούς βασικούς τομείς στους οποίους απαιτείται ανάληψη δράσης με στόχο την ενίσχυση του διαπολιτισμικού διαλόγου προκειμένου να διασφαλιστούν και να προωθηθούν τα ανθρώπινα δικαιώματα, η δημοκρατία και το κράτος δικαίου. Η διαπολιτισμική εκπαίδευση ήταν ένας από αυτούς τους τομείς. Για τη Λευκή Βίβλο η διαπολιτισμική ικανότητα αποτέλεσε μία κρίσιμη ικανότητα που θα πρέπει ο καθένας να αναπτύξει προκειμένου να είναι σε θέση να συμμετέχει στο διαπολιτισμικό διάλογο. Εντούτοις, διαπιστώνεται ότι η διαπολιτισμική ικανότητα δεν αποκτάται αυτόματα, αλλά πρέπει

---

¹ Συμβούλιο της Ευρώπης (2010), Χάρτης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Παιδεία της Δημοκρατίας και την Εκπαίδευση στα Ανθρώπινα Δικαιώματα, Σύσταση CM/Rec(2010)7 και Αιτιολογική Έκθεση, Εκδόσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης, Στρασβούργο.

² Συμβούλιο της Ευρώπης (2010), Λευκή Βίβλος για τον Διαπολιτισμικό Διάλογο: «Συμβιώνοντας ισότιμα και με αξιοπρέπεια», Εκδόσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης, Στρασβούργο. Παρουσιάστηκε από την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης κατά την 118^η Υπουργική Συνεδρίαση, Στρασβούργο, 7 Μαΐου 2008.

να διδάσκεται, να εφαρμόζεται και να διατηρείται καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής μας. Οι εκπαιδευτικοί όλων των τύπων και όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης παίζουν ουσιαστικό ρόλο στη διευκόλυνση της ανάπτυξης της διαπολιτισμικής ικανότητας.

Εξάλλου, στην έκθεση της Ομάδας των Εξεχουσών Προσωπικότητων με τίτλο «Συμβιώνοντας – Συνδυάζοντας την ποικιλομορφία και την ελευθερία στην Ευρώπη του 21^{ου} αιώνα» (2011)³ επισημαίνεται ότι οι εκπαιδευτικοί και οι εκπαιδευτικές αρχές όλων των κρατών-μελών θα πρέπει να θέσουν τόσο ως στόχο τους την ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας ως βασικό στοιχείο των προγραμμάτων σπουδών, όσο και την προώθησή της στην άτυπη εκπαίδευση πέραν της τυπικής. Η έκθεση, επίσης, συνιστά στο Συμβούλιο της Ευρώπης να επεξεργαστεί ένα εννοιολογικό πλαίσιο το οποίο θα βοηθήσει αυτή την ανάπτυξη. Το παρόν έργο αποτελεί ένα πρώτο βήμα προς αυτή την κατεύθυνση.

---

³ Συμβούλιο της Ευρώπης (2011), «Συμβιώνοντας – Συνδυάζοντας την ποικιλομορφία και την ελευθερία στην Ευρώπη του 21^{ου} αιώνα», Εκδόσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης, Στρασβούργο. Έκθεση της Ομάδας Εξεχουσών Προσωπικότητων του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Τι είναι αυτό το έργο;

Το παρόν έργο πραγματεύεται την ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας μέσω της εκπαίδευσης. Αυτό το επιτυγχάνει μέσα από λεπτομερή περιγραφή της φύσης της διαπολιτισμικής ικανότητας και των συνιστωσών της, δηλαδή, τις συγκεκριμένες νοοτροπίες, τη γνώση, την κατανόηση, τις δεξιότητες και τις πράξεις που μαζί καθιστούν τους ανθρώπους ικανούς να καταλάβουν τους εαυτούς τους και τους άλλους μέσα σε ένα πλαίσιο ποικιλομορφίας, καθώς επίσης και να αλληλεπιδρούν και να επικοινωνούν με ανθρώπους που θεωρούνται ότι έχουν διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο από το δικό τους. Αυτό το έργο προσφέρει, επίσης, ένα σκεπτικό για τη συστηματική ανάπτυξη αυτής της ικανότητας και περιγράφει μια σειρά παιδαγωγικών και μεθοδολογικών προσεγγίσεων κατάλληλων για την ανάπτυξη της σε διαφορετικά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα.

Στην προσπάθεια αυτή έχουν ληφθεί σοβαρά υπόψη τα αποτελέσματα και τα επιτεύγματα των ερευνών στον τομέα αυτό, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων από άλλους διεθνείς οργανισμούς, ενώ βασίζεται στις θεμελιώδεις αρχές και αξίες του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Τι δεν περιλαμβάνει αυτό το έργο

Η Ομάδα Εξεχουσών Προσωπικότητων όχι μόνο υπογράμμισε τη σπουδαιότητα της ανάπτυξης της διαπολιτισμικής ικανότητας μέσω της εκπαίδευσης αλλά τόνισε, επίσης, ότι πολλοί άνθρωποι δεν είναι σε θέση να απολαμβάνουν ίσες ευκαιρίες και να συμμετέχουν πλήρως σε δημοκρατικές διαδικασίες διότι βρίσκονται σε δυσμενή κοινωνικο-οικονομική θέση, επιπλέον, γίνονται σε βάρος τους διάφορες διακρίσεις οι οποίες είτε τους αποκλείουν είτε τους περιορίζουν στο περιθώριο της κοινωνίας. Παρόλο που οι άνθρωποι αυτοί έχουν ανάγκη τη διαπολιτισμική ικανότητα, προκειμένου να συμμετέχουν σε διαπολιτισμικό διάλογο, η ικανότητα αυτή ίσως να μην είναι πάντα αρκετή για να τους εξασφαλίσει τη συμμετοχή τους στον εν λόγω διάλογο. Η έκθεση παρατηρεί ότι απαιτούνται πρόσθετες δράσεις για την αντιμετώπιση των ευρύτερων δομικών ανισοτήτων και της ελλιπούς πρόσβασης σε πόρους και στο δημόσιο βίο που αντιμετωπίζουν αυτοί οι άνθρωποι. Οι δράσεις αυτές

δεν εμπίπτουν στο πλαίσιο του παρόντος έργου. Εντούτοις, έχει σημασία να αναγνωρίσουμε ότι η διαπολιτισμική εκπαίδευση αποτελεί ένα μόνο μέτρο από τη μεγάλη ποικιλία μέτρων που χρειάζεται να ληφθούν από τα κράτη προκειμένου να εξασφαλίσουν στους πολίτες τους τη δυνατότητα να συμβιώνουν αρμονικά μέσα στις πολιτισμικά ποικιλόμορφες κοινωνίες.

Σε ποιους απευθύνεται αυτό το έργο;

Το παρόν έργο έχει σχεδιαστεί να λειτουργήσει υποστηρικτικά στον αναγνώστη που θα αναλάβει το βάρος της ευθύνης της μάθησης σχετικά με τη διαπολιτισμική ικανότητα. Σε αυτούς τους αναγνώστες περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, εκπαιδευτικοί, εκπαιδευτές εκπαιδευτικών, γονείς και κηδεμόνες, καθοδηγητές και σύμβουλοι, συγγραφείς σχολικών βιβλίων, σχεδιαστές προγραμμάτων σπουδών και όσοι χαράζουν πολιτικές στους τομείς της άτυπης, μη-τυπικής και τυπικής εκπαίδευσης.⁴

Που χρησιμεύει;

Το εν λόγω έργο σκοπεύει να παρέχει προσανατολισμό, διευκρινίσεις βασικών εννοιών, ενθάρρυνση για την εφαρμογή τους και πρακτική υποστήριξη για την ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας μέσα στη σχολική τάξη και σε άλλα περιβάλλοντα μάθησης. Μπορεί επίσης να αποτελέσει τη βάση της διδακτικής πρακτικής (συμπεριλαμβανομένης και της διαχείρισης τάξης) και της διοίκησης του σχολείου.

Αυτό το έργο στοχεύει να αποτελέσει την πύλη και το σημείο αναφοράς για τις περαιτέρω εξελίξεις στο θέμα της διαπολιτισμικής ικανότητας, όπως, για παράδειγμα, πρωτοβουλίες πολιτικής για τη βελτίωση της αμοιβαίας κατανόησης, εκστρατείες και

---

⁴ Οι διαφορές μεταξύ της άτυπης, μη-τυπικής και τυπικής εκπαίδευσης, αναφέρονται αναλυτικά στο Κεφάλαιο 4 του παρόντος έργου.

ανάπτυξη διδακτικών και επιμορφωτικών μέσων για διάφορα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα και σε διαφορετικές γλώσσες.

1. Τι είναι η διαπολιτισμική ικανότητα;

Προκειμένου να καταλάβουμε την έννοια της διαπολιτισμικής ικανότητας, είναι χρήσιμο πρώτα να καταλάβουμε μερικές σχετικές έννοιες, συμπεριλαμβανομένων και των εννοιών της ταυτότητας, του πολιτισμού, της διαπολιτισμικής συνάντησης και της ικανότητας.

Ο όρος **ταυτότητα** δηλώνει την αντίληψη κάποιου για το ποιος είναι και τις ατομικές περιγραφές οι οποίες έχουν σημασία και αξία γι' αυτόν. Οι περισσότεροι άνθρωποι χρησιμοποιούν πολλές διαφορετικές ταυτότητες, τόσο προσωπικές όσο και κοινωνικές, για να περιγράψουν τους εαυτούς τους. Οι προσωπικές ταυτότητες είναι οι ταυτότητες εκείνες που βασίζονται σε προσωπικά χαρακτηριστικά (π.χ. ευαίσθητος, ανεκτικός, εξωστρεφής, κ.λ.π.), διαπροσωπικές σχέσεις και ρόλους (π.χ. μητέρα, φίλος/η, συνάδελφος, κ.λ.π.), καθώς και αυτοβιογραφικές περιγραφές (π.χ. γεννημένος από γονείς που ανήκουν στην εργατική τάξη, πήγε σε δημόσιο σχολείο, κ.λ.π.). Αντιθέτως, οι κοινωνικές ταυτότητες βασίζονται στη συμμετοχή σε κοινωνικές ομάδες (π.χ. έθνος, φυλετικές ομάδες, θρησκευτικές ομάδες, ομάδες φύλων, ηλικιακές ομάδες, επαγγελματικές ομάδες, εκπαιδευτικά ιδρύματα, λέσχες, αθλητικά σωματεία, κ.λ.π.). Αυτές οι πολλαπλές ταυτότητες με διαφορετικά χαρακτηριστικά, σχέσεις, ρόλους, περιγραφές, και κοινωνικές ομάδες βοηθούν τους ανθρώπους να ορίσουν την προσωπικότητά τους και να προσδιορίσουν τη θέση τους στον κόσμο σε σχέση με τους άλλους ανθρώπους.

Οι άνθρωποι συνήθως επηρεάζονται από διαφορετικές ταυτότητες σε διαφορετικές καταστάσεις (π.χ. σύζυγος στην οικογενειακή εστία, υπάλληλος στον χώρο εργασίας). Ωστόσο, οι άνθρωποι πολλές φορές αυτοπροσδιορίζονται πολύ πιο συγκεκριμένα μέσα από ένα ευρύ φάσμα καταστάσεων το οποίο δημιουργούν πολλές από τις διαφορετικές ταυτότητές τους όταν αυτές διασταυρώνονται (π.χ. νεαρός ευαίσθητος Μουσουλμάνος, ευσυνείδητος, φιλελεύθερος εκπαιδευτικός που ανήκει στην εργατική τάξη).

Οι πολιτισμικές ταυτότητες (οι ταυτότητες, τις οποίες οι άνθρωποι κατασκευάζουν λόγω της ιδιότητάς τους ως μέλη πολιτισμικών ομάδων) αποτελούν έναν ιδιαίτερο τύπο κοινωνικής ταυτότητας και βρίσκονται στο κέντρο της μελέτης του παρόντος έργου. Ο ίδιος ο **πολιτισμός** ως όρος είναι ιδιαίτερα δύσκολος για να ορισθεί. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι πολιτισμικές ομάδες είναι πάντοτε εσωτερικά ανομοιογενείς και περικλείουν μια σειρά από διαφορετικές πρακτικές και νόρμες, οι οποίες συχνά αμφισβητούνται, μεταβάλλονται και τίθενται σε εφαρμογή από τους ανθρώπους με εξατομικευμένους τρόπους.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η διάκριση μεταξύ των υλικών, κοινωνικών και υποκειμενικών πλευρών του πολιτισμού είναι εφικτή. Ο υλικός πολιτισμός αποτελείται από τα υλικά αγαθά που χρησιμοποιούνται από τα μέλη μιας πολιτισμικής ομάδας (π.χ. τα εργαλεία, τα αγαθά, οι τροφές, οι ενδυμασίες, κ.λ.π.). Ο κοινωνικός πολιτισμός αποτελείται από τους κοινωνικούς θεσμούς της ομάδας (π.χ. η γλώσσα, η θρησκεία, οι νόμοι, οι νόμοι κοινωνικής συμπεριφοράς, η παράδοση, οι πολιτισμικές εικόνες, κ.λ.π.). Ο υποκειμενικός πολιτισμός αποτελείται από τις πεποιθήσεις, τα πρότυπα, τη συλλογική μνήμη, τις νοοτροπίες, τις αξίες, τον τρόπο ομιλίας και τις πρακτικές που τα μέλη της ομάδας χρησιμοποιούν από κοινού ως ένα πλαίσιο αναφοράς για την κοσμοθεωρία τους και για τον τρόπο αντίληψης και συσχέτισης με τον κόσμο. Ο πολιτισμός αυτός καθαυτός είναι μια σύνθετη έννοια που διαμορφώνεται και από τις τρεις αυτές πλευρές. Αποτελείται, δηλαδή, από ένα δίκτυο υλικών, κοινωνικών και υποκειμενικών πόρων. Το σύνολο των πολιτισμικών πόρων κατανέμεται σε όλη την ομάδα, αλλά κάθε μέλος της οικειοποιείται και χρησιμοποιεί μόνο ένα υποσύνολο του συνόλου των πόρων που δυνητικά έχει στη διάθεσή του.

Ο ορισμός του πολιτισμού με αυτόν τον τρόπο συνεπάγεται ότι οι ομάδες, οποιουδήποτε μεγέθους, έχουν τους δικούς τους διακριτούς πολιτισμούς. Συμπεριλαμβάνονται εδώ τα έθνη, οι φυλετικές ομάδες, οι πόλεις, οι γειτονιές, τα εργατικά σωματεία, οι επαγγελματικές ομάδες, οι ομάδες προσανατολισμού των δύο φύλων, ομάδες ατόμων με ειδικές ανάγκες, γενεαλογικές ομάδες, οικογένειες, κ.λ.π. Για το λόγο αυτό, όλοι οι άνθρωποι ανήκουν ταυτόχρονα και προσδιορίζονται από πολλούς διαφορετικούς πολιτισμούς.

Συνήθως υπάρχει μεγάλη διακύμανση εντός των πολιτισμικών ομάδων διότι οι υλικοί, κοινωνικοί και υποκειμενικοί πόροι, οι οποίοι θεωρούνται ότι σχετίζονται με τη συμμετοχή στην ομάδα, συχνά αμφισβητούνται από διάφορα άτομα και υποομάδες εντός της πολιτισμικής ομάδας. Επιπλέον, ακόμη και τα όρια της ίδιας της ομάδας καθώς και ποιος θεωρείται ότι βρίσκεται εντός της ομάδας και ποιος εκτός αυτής, μπορούν να αμφισβητηθούν από τα διάφορα μέλη της. Τα πολιτισμικά όρια συχνά είναι ασαφή.

Αυτή η εσωτερική διακύμανση και ασάφεια των πολιτισμών είναι, εν μέρει, συνέπεια του γεγονότος ότι όλοι οι άνθρωποι ανήκουν σε πολλαπλούς πολιτισμούς, και συγχρόνως, συμμετέχουν σε διαφορετικούς σχηματισμούς πολιτισμών, επομένως, οι τρόποι με τους οποίους σχετίζονται με κάποιον πολιτισμό, εξαρτώνται, τουλάχιστον μερικώς, από τις απόψεις των άλλων πολιτισμών στους οποίους συμμετέχουν. Με άλλα λόγια, δεν είναι μόνο οι ταυτότητες που διασταυρώνονται η μία με την άλλη, αλλά και οι πολιτισμικοί δεσμοί διασταυρώνονται με τέτοιο τρόπο ώστε κάθε άτομο να κατέχει μια μοναδική πολιτισμική θέση. Επιπλέον, οι ερμηνείες και τα συναισθήματα που οι άνθρωποι προσδίδουν στους επιμέρους πολιτισμούς στους οποίους ανήκουν, εξατομικεύονται λόγω των προσωπικών τους ιστοριών και εμπειριών και των προσωπικοτήτων τους.

Το πολιτισμικό υπόβαθρο είναι ρευστό και δυναμικό διότι τα υποκειμενικώς εξέχοντα χαρακτηριστικά των πολιτισμικών ταυτοτήτων μεταβάλλονται καθώς τα άτομα μετακινούνται από τη μια κατάσταση στην άλλη και γιατί οι διαφορετικοί δεσμοί – ή οι διαφορετικοί σχηματισμοί δεσμών- προβάλλονται περισσότερο ανάλογα με το πολιτισμικό περιβάλλον στο οποίο εμφανίζονται. Οι μεταβολές στα εξέχοντα χαρακτηριστικά του διαπολιτισμικού υποβάθρου συνδέονται και με τις αλλαγές των ενδιαφερόντων των ανθρώπων, των αναγκών τους, των στόχων τους και των προσδοκιών τους καθώς μετακινούνται από κατάσταση σε κατάσταση διαχρονικά.

Εξάλλου, όλοι οι πολιτισμοί είναι δυναμικοί και συνεχώς μεταβάλλονται λόγω των πολιτικών, οικονομικών και ιστορικών γεγονότων και των εξελίξεων, καθώς και λόγω των αλληλεπιδράσεων και των επιρροών από άλλους πολιτισμούς. Ένας ακόμα λόγος που οι πολιτισμοί μεταβάλλονται μέσα στο χρόνο είναι η εσωτερική αμφισβήτηση των μελών τους για τις ερμηνείες, τις νόρμες, τις αξίες και τις

πρακτικές της ομάδας. Αν, από αυτή την αμφισβήτηση προκύψουν νέες ερμηνείες, αξίες ή πρακτικές, οι οποίες είναι ικανοποιητικά καινοτόμες και στη συνέχεια γίνουν δημοφιλείς ή ελκυστικές στα άλλα μέλη της ομάδας, τότε μπορούν να συμβάλουν στο σύνολο των πολιτισμικών πόρων που είναι διαθέσιμοι στα μέλη της ομάδας και κατά συνέπεια να μεταβάλουν τον ίδιο τον πολιτισμό.

Οι τρόποι με τους οποίους σχετίζονται τα άτομα με τους πολιτισμούς με τους οποίους συνδέονται είναι πολύπλοκοι. Επειδή η συμμετοχή στον πολιτισμό και οι πολιτισμικές πρακτικές εξαρτώνται από το περιβάλλον και είναι μεταβλητές, οι άνθρωποι χρησιμοποιούν τους διάφορους πολιτισμικούς πόρους που έχουν στη διάθεσή τους κατά ένα ρευστό τρόπο για να κατασκευάσουν και να διαπραγματευτούν ενεργά τις δικές τους ερμηνείες για τον κόσμο στις διάφορες καταστάσεις που καθημερινά αντιμετωπίζουν. Οι πολιτισμοί όμως δεσμεύουν και περιορίζουν τις σκέψεις και τις πράξεις των ατόμων. Οι πολιτισμικοί δεσμοί επηρεάζουν όχι μόνο τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι βλέπουν τον εαυτό τους και τις ταυτότητές τους, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο βλέπουν τους άλλους, τις άλλες ομάδες, τους τρόπους δράσης και σκέψης και τα συναισθήματα των άλλων καθώς επίσης και το πώς αντιλαμβάνονται τις σχέσεις μεταξύ των ομάδων.

Εκτός από τις υποκειμενικές πολιτισμικές ταυτότητες τις οποίες οι άνθρωποι χρησιμοποιούν για να περιγράψουν τους εαυτούς τους, πολύ πιθανόν να τους αποδίδονται επιπλέον πολιτισμικές ταυτότητες από άλλους ανθρώπους. Ωστόσο, αυτές οι πολιτισμικές ταυτότητες που τους αποδίδονται και οι οποίες συχνά βασίζονται σε εμφανή χαρακτηριστικά όπως η εθνικότητα ή το φύλο, μπορεί να μην είναι σημαντικές ταυτότητες για τους ίδιους τους ανθρώπους στους οποίους αποδίδονται. Η εσφαλμένη απόδοση ταυτοτήτων από τους άλλους και η απόκλιση μεταξύ των ταυτοτήτων που προτιμά κάποιος για τον εαυτό του και αυτών που οι άλλοι θεωρούν ότι έχει, έχουν ως αποτέλεσμα αρνητικές επιπτώσεις στην ψυχολογική κατάσταση και την κοινωνική προσαρμογή των ανθρώπων.

Εν ολίγοις, όλοι οι άνθρωποι συμμετέχουν σε πολλούς πολιτισμούς και όλοι οι πολιτισμοί χαρακτηρίζονται από εσωτερική μεταβλητότητα, ποικιλομορφία και ανομοιογένεια. Κάθε πολιτισμικός δεσμός είναι εξατομικευμένος, ενώ οι πολλαπλοί πολιτισμικοί δεσμοί των ανθρώπων αλληλεπιδρούν ο ένας στον άλλον και διασταυρώνονται. Ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι συμμετέχουν στον πολιτισμό

τους συχνά εξαρτάται από το περιβάλλον και είναι ρευστός, άλλωστε, όλοι οι πολιτισμοί εξελίσσονται και μεταβάλλονται διαρκώς. Οι πολιτισμικοί δεσμοί όχι μόνο ενεργοποιούν αλλά και δεσμεύουν τις σκέψεις τα συναισθήματα και τις πράξεις των ανθρώπων. Τέλος, η αντίληψη των ανθρώπων για το τι είναι ευημερία και για το πώς να λειτουργούν μέσα στην κοινωνία μπορεί να επηρεαστεί αρνητικά αν οι άλλοι τους αποδώσουν ακατάλληλες ταυτότητες.

Μια **διαπολιτισμική συνάντηση** είναι μια συνάντηση μεταξύ δύο ανθρώπων (ή ομάδα ανθρώπων), οι οποίοι θεωρούνται ότι έχουν διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο. Αυτές οι συναντήσεις μπορούν να γίνουν είτε δια ζώσης είτε εξ αποστάσεως μέσα από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ή επικοινωνίας. Οι συναντήσεις αυτές μπορεί να αφορούν σε ανθρώπους από διαφορετικές χώρες ή σε ανθρώπους που ανήκουν σε διαφορετικό περιφερειακό, γλωσσικό, εθνικό, θρησκευτικό περιβάλλον ή που έχουν διαφορετικούς τρόπους ζωής, διαφορετικό φύλο, ανήκουν σε διαφορετικές κοινωνικές τάξεις, έχουν διαφορετικές σεξουαλικές προτιμήσεις, διαφορετικές ηλικίες, ανήκουν σε διαφορετικές γενιές, έχουν διαφορετική θρησκευτική έκφραση κ.λ.π. *Μια διαπροσωπική συνάντηση μετατρέπεται σε διαπολιτισμική όταν οι πολιτισμικές διαφορές γίνονται αντιληπτές και εμφανείς είτε από την ίδια την κατάσταση είτε από τον προσωπικό προσανατολισμό και τις νοοτροπίες των ατόμων.* Επομένως, σε μια διαπολιτισμική αλληλεπίδραση δεν ανταποκρινόμαστε στον άλλον (ή στους άλλους) βάσει των μεμονωμένων προσωπικών τους χαρακτηριστικών, αντιθέτως, ανταποκρινόμαστε σε αυτούς βάσει της σχέσης που έχουμε με τον άλλον πολιτισμό ή το σύνολο των πολιτισμών. Σε τέτοιες καταστάσεις απαιτείται διαπολιτισμική ικανότητα για την επίτευξη μιας αρμονικής αλληλεπίδρασης και ενός επιτυχημένου διαλόγου.

Ο όρος **ικανότητα** χρησιμοποιείται με πολλούς διαφορετικούς τρόπους, μεταξύ αυτών ως συνώνυμο του όρου δυνατότητα⁵, ως τεχνικός όρος που χρησιμοποιείται στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, καθώς και ως όρος που χρησιμοποιείται για να δηλώσει την ικανότητα εκπλήρωσης των απαιτήσεων σε ένα συγκεκριμένο περιβάλλον. Εν προκειμένω, ο όρος ικανότητα δεν νοείται μόνο ως ένα σύνολο δεξιοτήτων που εφαρμόζονται σε ένα δεδομένο πλαίσιο, αλλά ως συνδυασμός νοοτροπιών, γνώσεων, αντιλήψεων και δεξιοτήτων που εφαρμόζονται σε

---

⁵ Σ. τ. Ε.: Ο όρος 'competence' μεταφράστηκε ως 'ικανότητα' και ο όρος 'ability' ως δυνατότητα.

κάθε κατάσταση. Ικανότητα είναι η επιδεξιότητα να ανταπεξέρχεται κανείς σε δύσκολες καταστάσεις με επιτυχία είτε ατομικά είτε μαζί με άλλους. Οι διαπολιτισμικές συναντήσεις αποτελούν καταστάσεις τέτοιου είδους. Εφόσον οι καταστάσεις ίδιου τύπου ποικίλουν μεταξύ τους με ένα εύρος διακυμάνσεων, η ικανότητα είναι επιδεκτική στον εμπλουτισμό ή στην περεταίρω μάθηση μέσω της έκθεσης και της ανταπόκρισης σε αυτές τις διακυμάνσεις.

Η διαπολιτισμική ικανότητα αποτελεί, επομένως, έναν συνδυασμό νοοτροπιών, γνώσεων, αντιλήψεων και δεξιοτήτων που εφαρμόζονται μέσω δράσης, η οποία καθιστά κάποιον ικανό, είτε μεμονωμένα είτε μαζί με άλλους, να:

- κατανοεί και να σέβεται τους ανθρώπους οι οποίοι θεωρούνται ότι έχουν διαφορετικούς πολιτισμικούς δεσμούς.
- ανταποκρίνεται κατάλληλα, αποτελεσματικά και με σεβασμό όταν αλληλεπιδρά και επικοινωνεί με αυτούς τους ανθρώπους.
- καθιερώνει θετικές και εποικοδομητικές σχέσεις με αυτούς τους ανθρώπους.
- κατανοεί τον εαυτό του και τους πολλαπλούς πολιτισμικούς δεσμούς του μέσα από τις συναντήσεις του που έχουν πολιτισμικές «διαφορές».

Εδώ, ο όρος «σεβασμός» σημαίνει ότι κάποιος λαμβάνει υπόψη του, εκτιμά και δίνει αξία στους άλλους. Ο όρος «κατάλληλα» σημαίνει ότι όλοι οι συμμετέχοντες σε μια κατάσταση είναι εξίσου ικανοποιημένοι και ότι η αλληλεπίδραση λαμβάνει χώρα εντός των αναμενόμενων πολιτισμικών νορμών. Ο όρος «αποτελεσματικός» σημαίνει ότι όλοι οι εμπλεκόμενοι έχουν τη δυνατότητα, έστω εν μέρει, να πετύχουν τους στόχους τους.

Η επικοινωνία και η αλληλεπίδραση στις δια ζώσης διαπολιτισμικές συναντήσεις απαιτούν από τα άτομα να βασιστούν στην πολυγλωσσία τους, δηλαδή στο σύνολο των γλωσσών και των γλωσσικών ποικιλιών που απέκτησαν είτε μέσα από την επίσημη εκπαίδευση είτε με άλλο τρόπο.⁶ Επομένως, η διαπολιτισμική ικανότητα

---

⁶ Ο όρος «πολυγλωσσική ικανότητα» αναφέρεται σε σύνολο ικανοτήτων σε διαφορετικές γλώσσες και σε διαφορετικά επίπεδα που χρησιμοποιείται σε περιπτώσεις όπου ομιλούνται παραπάνω από μία γλώσσες. Τα άτομα βιώνουν τις γλώσσες όχι ως ξεχωριστές οντότητες αλλά ως ένα σύνθετο σύνολο το οποίο χρησιμοποιούν ανάλογα με τις απαιτήσεις της αλληλεπίδρασης.

Βλ.: Συμβούλιο της Ευρώπης (2001), Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Αναφοράς για τις Γλώσσες, Cambridge University Press, Cambridge, σ. 4 και Συμβούλιο της Ευρώπης (2007), Από τη Γλωσσική

περιλαμβάνει την επίγνωση του ρόλου που παίζουν οι γλωσσικές ικανότητες στις διαπολιτισμικές συναντήσεις. Εμπεριέχει, επίσης, τη συνειδητοποίηση του γεγονότος ότι κατά τις διαπολιτισμικές συναντήσεις (όπως και σε όλες τις αλληλεπιδράσεις) τα διαφορετικά επίπεδα γλωσσικής ικανότητας των συμμετεχόντων στην ομιλούμενη γλώσσα ή στις ομιλούμενες γλώσσες μπορούν να δημιουργήσουν ασυμμετρίες ή διαφοροποίηση ισχύος κατά την αλληλεπίδραση. Γενικότερα, η ερμηνεία και η επικοινωνία των ανθρώπων που συμμετέχουν στις διαπολιτισμικές συναντήσεις, διαμορφώνονται από τις γλώσσες και τα πολιτισμικά στοιχεία που φέρουν σε αυτές τις συναντήσεις.

Η διαπολιτισμική ικανότητα ενός ατόμου δεν ολοκληρώνεται ποτέ, ωστόσο, εμπλουτίζεται συνεχώς με τη συνεχή επαφή με διαφορετικούς τύπους διαπολιτισμικών συναντήσεων.

Ο ορισμός της διαπολιτισμικής ικανότητας που δίνεται πιο πάνω αναφέρει ότι η ικανότητα αυτή απαιτεί σεβασμό προς τους ανθρώπους που θεωρούνται ότι έχουν διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο, εντούτοις, είναι σημαντική η διάκριση μεταξύ του σεβασμού προς τους ανθρώπους και του σεβασμού προς τις πράξεις. Θα πρέπει πάντοτε να σεβόμαστε τους ανθρώπους και τα αναφαίρετα δικαιώματά τους, την αξιοπρέπειά τους και την ισότητα μεταξύ όλων των ανθρώπων, αλλά υπάρχουν όρια στο σεβασμό που θα πρέπει να αποδίδεται στις πράξεις. Δεν ενδείκνυται ο σεβασμός για πράξεις οι οποίες παραβιάζουν τις βασικές αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου. Πράξεις οι οποίες παραβιάζουν αυτές τις αρχές δεν πρέπει να παραβλέπονται για λόγους «πολιτισμικών διαφορών».

2. Οι συνιστώσες της διαπολιτισμικής ικανότητας

Για περισσότερο από πέντε δεκαετίες διεξάγονται επιστημονικές έρευνες για τη φύση της διαπολιτισμικής ικανότητας και ένα μεγάλο μέρος αυτής της έρευνας έδωσε λεπτομερείς καταλόγους των συνιστωσών της. Οι ακόλουθες λίστες των συνιστωσών της διαπολιτισμικής ικανότητας είναι περισσότερο ενδεικτικές παρά εκτενείς και επικεντρώνονται κυρίως σε εκείνες, οι οποίες συμβάλλουν στην ανάπτυξη μέσω της εκπαίδευσης. Διαβάζοντας αυτές τις λίστες, οι αναγνώστες θα πρέπει να έχουν υπόψη τους την περιγραφή του όρου “πολιτισμός” που αναπτύχθηκε στην προηγούμενη ενότητα.

Οι συνιστώσες της διαπολιτισμικής ικανότητας μπορεί να κατηγοριοποιηθούν σε νοοτροπίες, γνώση και κατανόηση, δεξιότητες και δράσεις.

Οι νοοτροπίες περιλαμβάνουν:

- Αξιοποίηση της πολιτιστικής πολυμορφίας και του πλουραλισμού των απόψεων και των πρακτικών
- Σεβασμό στους ανθρώπους με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο
- Να είναι ανοιχτοί, περίεργοι και πρόθυμοι να μάθουν από -και για- τους ανθρώπους που έχουν διαφορετικούς πολιτισμικούς προσανατολισμούς και προοπτικές
- Προθυμία να συμπάσχουν με ανθρώπους που έχουν διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο
- Προθυμία να αμφισβητήσουν ό, τι συνήθως θεωρείται ως «φυσιολογικό», σύμφωνα με την αποκτηθείσα προηγούμενη γνώση και εμπειρία
- Προθυμία να ανεχθούν την αμφισημία και την αβεβαιότητα
- Προθυμία να αναζητήσουν ευκαιρίες για να συνδεθούν και να συνεργαστούν με άτομα τα οποία έχουν διαφορετικούς πολιτισμικούς προσανατολισμούς και προοπτικές.

Η γνώση και η κατανόηση που συμβάλλουν στη διαπολιτισμική ικανότητα περιλαμβάνουν:

- Κατανόηση της εσωτερικής πολυμορφίας και ετερογένειας όλων των πολιτισμικών ομάδων
- Επίγνωση και κατανόηση των προσωπικών- αλλά και των άλλων ανθρώπων- παραδοχών, προκαταλήψεων, στερεοτύπων, προλήψεων, καθώς και της απροκάλυπτης και της συγκαλυμμένης διάκρισης
- Κατανόηση της επιρροής της μητρικής γλώσσας και των πολιτισμικών πεποιθήσεων ενός ατόμου όσον αφορά στην απόκτηση εμπειρίας για τον κόσμο και για τους άλλους ανθρώπους.
- -Επικοινωνιακή επίγνωση, συμπεριλαμβανομένης της επίγνωσης για το γεγονός ότι οι γλώσσες των άλλων λαών μπορούν να εκφράζουν κοινές ιδέες με ένα μοναδικό τρόπο ή να φανερώνουν μοναδικές ιδέες στις οποίες είναι δύσκολο να έχουν πρόσβαση οι άλλοι μέσω της δικής τους γλώσσα (-ες), καθώς και της επίγνωσης για το γεγονός ότι οι άνθρωποι των άλλων πολιτισμικών υποβάθρων μπορούν να ακολουθήσουν διαφορετικούς λεκτικούς και μη-λεκτικούς τρόπους επικοινωνίας, οι οποίοι είναι σημαντικοί από τη δική τους οπτική.
- Γνώση των πεποιθήσεων, αξιών, πρακτικών, διαλόγων και των προϊόντων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν από ανθρώπους που έχουν συγκεκριμένο πολιτισμικό προσανατολισμό.
- Κατανόηση των διαδικασιών των πολιτισμικών, κοινωνικών και ατομικών αλληλεπιδράσεων, καθώς και της κοινωνικά κατασκευασμένης φύσης της γνώσης.

Οι δεξιότητες που εμπλέκονται στη διαπολιτισμική ικανότητα είναι οι εξής:

- Η πολλαπλή οπτική : η ικανότητα ενός ατόμου να αποστασιοποιείται από τη δική του άποψη και να λαμβάνει υπόψη και τις απόψεις των άλλων ανθρώπων.
- Η ικανότητα ενός ατόμου στην ανακάλυψη πληροφοριών που αφορούν σε διαφορετικές πολιτισμικές συνεργασίες και προσεγγίσεις.

- Η ικανότητα ενός ατόμου στην ερμηνεία άλλων πολιτισμικών πρακτικών, πεποιθήσεων και αξιών και στον συσχετισμό με τις δικές του.
- -Η ενσυναίσθηση: η ικανότητα ενός ατόμου να κατανοεί και να ανταποκρίνεται σε σκέψεις, πεποιθήσεις, αξίες και συναισθήματα άλλων ανθρώπων.
- Η γνωστική ευελιξία: η ικανότητα ενός ατόμου να αλλάζει τον τρόπο σκέψης του και να τον προσαρμόζει ανάλογα με την κατάσταση ή το περιβάλλον.
- Η ικανότητα ενός ατόμου να εκτιμά και να εξετάζει αξιοκρατικά, στο σύνολό τους, τις πολιτισμικές πεποιθήσεις, αξίες, πρακτικές, διαλόγους και προϊόντα και να είναι σε θέση να εξηγεί τις απόψεις του.
- Η ικανότητα ενός ατόμου να προσαρμόζει την συμπεριφορά του σε νέα πολιτισμικά περιβάλλοντα - για παράδειγμα, η αποφυγή λεκτικών και μη λεκτικών συμπεριφορών που μπορεί να θεωρηθούν αγενείς από ανθρώπους που έχουν διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο από το δικό του.
- Η γλωσσική, κοινωνιο-γλωσσική και διαλογική ικανότητα ενός ατόμου, καθώς και η ικανότητα διαχείρισης επικοινωνιακών προβλημάτων.
- Η πολυγλωσσική ικανότητα ενός ατόμου για την αντιμετώπιση των επικοινωνιακών απαιτήσεων ενός διαπολιτισμικού διαλόγου, κάνοντας χρήση περισσότερων από μίας γλώσσας ή ποικιλίας γλωσσών, ή αντλώντας στοιχεία από μια γνωστή γλώσσα προκειμένου να κατανοήσει μια άλλη (αλληλοκατανόηση).
- Η ικανότητα ενός ατόμου να ενεργεί ως διαμεσολαβητής στις διαπολιτισμικές ανταλλαγές, καθώς και η ικανότητα της μετάφρασης, της διερμηνείας και της επεξήγησης.

Αν και η στάση, η γνώση, η κατανόηση και οι δεξιότητες είναι απαραίτητες συνιστώσες της διαπολιτισμικής ικανότητας, εντούτοις δεν είναι επαρκείς προκειμένου να διαπιστωθεί ότι ένα άτομο έχει διαπολιτισμική ικανότητα: Είναι απαραίτητο αυτές οι συνιστώσες να αναπτυχθούν και να τεθούν σε εφαρμογή μέσω διαπολιτισμικών συναντήσεων. Οι άνθρωποι συχνά ομολογούν ότι έχουν νοοτροπίες, γνώσεις και δεξιότητες που δεν μπορούν να θέσουν σε εφαρμογή. Για αυτό το λόγο, προκειμένου να αναγνωριστεί σε ένα άτομο η διαπολιτισμική ικανότητα, θα πρέπει

να εφαρμόζει την διαπολιτισμική του νοοτροπία, γνώση, κατανόηση και δεξιότητες μέσω δράσεων.

Σχετικές **δράσεις** περιλαμβάνουν:

- Η αναζήτηση ευκαιριών για συνεργασία με ανθρώπους που έχουν διαφορετικές πολιτισμικές κατευθύνσεις και προοπτικές.
- Η αποτελεσματική, κατάλληλη και με σεβασμό επικοινωνία και αλληλεπίδραση με ανθρώπους που έχουν διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο.
- Η συνεργασία με άτομα που έχουν διαφορετικό πολιτισμικό προσανατολισμό σε κοινές δραστηριότητες και επιχειρήσεις, η συζήτηση πάνω στις διαφορές των απόψεων και των προοπτικών και η δημιουργία κοινών απόψεων και προοπτικών.
- Η αλλαγή των στάσεων και των συμπεριφορών (συμπεριλαμβανομένων της ομιλίας και της γραφής) που αντιβαίνουν στα ανθρώπινα δικαιώματα και ανάληψη δράσης για την υπεράσπιση και την προστασία της αξιοπρέπειας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ατόμων ανεξάρτητα από το πολιτισμικό τους υπόβαθρο.

Αυτό το τελευταίο μπορεί να συνεπάγεται κάποιες ή όλες από τις ακόλουθες δράσεις:

- Παρέμβαση και έκφραση της αντίθεσης όταν εκδηλώνονται συμπεριφορές προκατάληψης ή διάκρισης σε βάρος ατόμων ή ομάδων.
- Αμφισβήτηση των πολιτισμικών στερεοτύπων και προκαταλήψεων.
- Ενθάρρυνση των θετικών στάσεων απέναντι στην κοινωνική προσφορά ατόμων ανεξαρτήτως του πολιτισμικού τους υπόβαθρου.
- Διαμεσολάβηση σε καταστάσεις πολιτισμικής σύγκρουσης

Εν ολίγοις, σε επίπεδο δράσης, η διαπολιτισμική ικανότητα αποτελεί τη βάση για τον **πολίτη του κόσμου**. Η διαπολιτισμική ικανότητα έχει διαστάσεις που είναι ισχυρά ενεργές, διαδραστικές και συμμετοχικές και απαιτεί από τους πολίτες να αναπτύξουν την ικανότητα να οικοδομούν κοινά σχέδια, να αναλαμβάνουν κοινές ευθύνες και να δημιουργούν κοινό έδαφος για να ζήσουν όλοι μαζί ειρηνικά. Για το λόγο αυτό, η

διαπολιτισμική ικανότητα αποτελεί βασική ικανότητα που απαιτείται για τη δημοκρατική αγωγή του πολίτη μέσα σε έναν πολιτισμικά ποικιλόμορφο κόσμο.

Διότι η διαπολιτισμική ικανότητα δεν περιλαμβάνει μόνο τις νοοτροπίες, τις γνώσεις, την κατανόηση και τις δεξιότητες, αλλά και τη δράση, εξοπλίζοντας τους μαθητευόμενους με τη διαπολιτισμική ικανότητα μέσω της εκπαίδευσης και τους εξουσιοδοτεί να αναλάβουν δράση στον κόσμο. Εφόσον η Δημοκρατική Αγωγή του Πολίτη (ΔΑΠ) ασχολείται και με την ενίσχυση των μαθητευόμενων «στο να εκτιμήσουν τη διαφορετικότητα και να διαδραματίσουν ενεργό ρόλο στη δημοκρατική ζωή»⁷ και η Εκπαίδευση στον τομέα των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΑΔ) ασχολείται με την ενίσχυση των μαθητευομένων «στο να συμβάλουν στην οικοδόμηση και την υπεράσπιση ενός παγκόσμιου πολιτισμού ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην κοινωνία»⁸, η ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας των μαθητευομένων αποτελεί έναν από τους βασικούς στόχους τόσο για τη ΔΑΠ όσο και για την ΕΑΔ. Με αυτό τον τρόπο, η διαπολιτισμική εκπαίδευση, η οποία έχει ως βασικό στόχο την ανάπτυξη και την ενίσχυση της διαπολιτισμικής ικανότητας των μαθητευομένων, είναι στενά συνδεδεμένη και στηρίζει τόσο τη ΔΑΠ όσο και την ΕΑΔ.

---

⁷ Συμβούλιο της Ευρώπης (2010), Χάρτης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Παιδεία της Δημοκρατίας και την Εκπαίδευση στα Ανθρώπινα Δικαιώματα, Σύσταση CM / Rec (2010) 7 και Αιτιολογική Έκθεση, Έκδοση του Συμβουλίου της Ευρώπης, Στρασβούργο, σ. 7.

⁸ Στο ίδιο.

3. Η σπουδαιότητα της διαπολιτισμικής ικανότητας

Αρκετές πτυχές της διαπολιτισμικής ικανότητας δικαιολογούν περαιτέρω σχολιασμό. Πρώτον, η διαπολιτισμική ικανότητα δεν συνεπάγεται την εγκατάλειψη της πολιτιστικής ταυτότητας κάποιου ή των πεποιθήσεών του, ούτε απαιτεί τα άτομα να υιοθετήσουν τις πολιτισμικές πρακτικές, πεποιθήσεις, συζητήσεις και αξίες άλλων πολιτισμών. Αντίθετα, η διαπολιτισμική ικανότητα συνεπάγεται ότι το άτομο είναι ανοιχτό και ενδιαφέρεται για τους ανθρώπους που έχουν άλλο πολιτισμικό υπόβαθρο και ότι είναι ικανό να κατανοεί και να ερμηνεύει τις πρακτικές τους, τις πεποιθήσεις τους, τους διαλόγους και τις αξίες τους. Η διαπολιτισμική ικανότητα επιτρέπει στους ανθρώπους να αλληλεπιδρούν και να συνεργάζονται αποτελεσματικά σε καταστάσεις όπου η πολιτισμική "ετερότητα" και η "διαφορετικότητα" είναι εμφανείς. Επίσης, δίνει τη δυνατότητα στους ανθρώπους να ενεργήσουν ως "διαμεσολαβητές" μεταξύ ανθρώπων με διαφορετική κουλτούρα και να ερμηνεύσουν και να εξηγήσουν διαφορετικές απόψεις. Σύμφωνα με τα παραπάνω, οι συναντήσεις μεταξύ ατόμων με διαφορετικούς πολιτισμικούς προσανατολισμούς μπορεί να αποτελέσουν πηγή προσωπικής ανάπτυξης και εμπλουτισμού εφόσον οι πεποιθήσεις τους ενσωματωθούν στην εικόνα που έχουμε για τον εαυτό μας.

Δεύτερον, επειδή η διαπολιτισμική ικανότητα περιλαμβάνει τη γνώση και την ερμηνεία των πολιτισμικών απόψεων άλλων ανθρώπων και το συσχετισμό τους με τις δικές μας απόψεις, τα άτομα με διαπολιτισμική συνείδηση είναι σε θέση να χρησιμοποιήσουν τις διαπολιτισμικές συναντήσεις προς όφελός τους προκειμένου να μάθουν και να αποκτήσουν κριτική σκέψη όσον αφορά στις δικές τους πολιτισμικές πεποιθήσεις. Ωστόσο, είναι ιδιαίτερα δύσκολο για κάποιον να αποστασιοποιηθεί ψυχολογικά από τις προσωπικές του πολιτισμικές πεποιθήσεις εξαιτίας της εκπολιτιστικής διαδικασίας, στην οποία κάθε άνθρωπος υποβάλλεται και κατά την οποία αποκτά τις πολιτισμικές του πεποιθήσεις, αξίες και πρακτικές, ιδιαίτερα στην παιδική ηλικία και στην εφηβεία. Τα άτομα με διαπολιτισμική ικανότητα έχουν περισσότερο κριτικό πνεύμα και κατανόηση όσον αφορά στις πολιτισμικές τους θέσεις, πεποιθήσεις, συζητήσεις και αξίες, τα οποία αποκτούν μέσω της σύγκρισης

και του συσχετισμού τους με αυτά των άλλων ανθρώπων. Για το λόγο αυτό, η διαπολιτισμική ικανότητα όχι μόνο ενισχύει την γνώση και την κατανόηση μας για τους άλλους ανθρώπους – αλλά ενισχύει και την αυτογνωσία και την αυτοσυνειδησία.

Τρίτον, είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι η γλώσσα έχει προνομιακό ρόλο μέσα στο πλαίσιο των διαπολιτισμικών συναντήσεων γιατί είναι το πιο σημαντικό (αν και όχι το μόνο) συμβολικό σύστημα που επιτρέπει στα μέλη της ομάδας να μοιράζονται τις πολιτισμικές τους απόψεις, πεποιθήσεις και αξίες. Όταν άνθρωποι με παρόμοιο πολιτισμικό υπόβαθρο επικοινωνούν, η γλώσσα ως μέσο δεν αποτελεί συνήθως σημαντικό πρόβλημα από την άποψη της επικοινωνίας. Ωστόσο, όταν άνθρωποι που μιλούν διαφορετικές γλώσσες (ή μερικές φορές απλώς διαφορετικές γλωσσικές ποικιλίες) επικοινωνούν μεταξύ τους, η γλώσσα, ως μέσο επικοινωνίας, γίνεται ιδιαίτερα σημαντική, επειδή δεν είναι σε θέση να επικοινωνούν αποτελεσματικά. Συνεπώς, η πολυγλωσσική και η επικοινωνιακή ικανότητα αποτελούν καθοριστικής σημασίας συνιστώσες της διαπολιτισμικής ικανότητας. Είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε και να κατανοήσουμε τη σχέση μεταξύ γλώσσας και πολιτισμού, καθώς και μεταξύ γλωσσικής και διαπολιτισμικής ικανότητας. Επειδή μεταξύ των γλωσσών δεν υπάρχει απόλυτη αντιστοιχία και επειδή οι γλώσσες φέρουν νοήματα (κάποια από τα οποία είναι μοναδικά σε συγκεκριμένο πολιτισμικό πλαίσιο), η γνώση μιας γλώσσας είναι ζωτικής σημασίας για την κατανόηση των πολιτισμικών απόψεων, πεποιθήσεων και πρακτικών με τις οποίες συνδέεται. Συνεπώς, η ικανότητα της αλληλεπίδρασης, καθώς και άλλες συνιστώσες της διαπολιτισμικής ικανότητας, εξαρτώνται κατά πολύ από τουλάχιστον τον έναν εταίρο που γνωρίζει τη γλώσσα του άλλου (ή και από τους δύο εταίρους που έχουν μία τουλάχιστον κοινή γλώσσα - μία *lingua franca*). Στην περίπτωση όπου και οι δύο εταίροι είναι πολύγλωσσοι και γνωρίζουν ο ένας τη γλώσσα του άλλου, τότε η αλληλεπίδραση θα είναι ακόμη πιο πλούσια και πιο επιτυχημένη.

Τέταρτον, είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε το γεγονός ότι η επιτυχής συμμετοχή των ατόμων σε ένα διαπολιτισμικό διάλογο δεν εξαρτάται μόνο από την διαπολιτισμική ικανότητα. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι συχνά υπάρχουν συστηματικές μορφές μειονεξίας και διάκρισης, καθώς και αποκλίσεις στην κατανομή των πόρων εντός των πληθυσμών, οι οποίες αποτρέπουν δραστικά πολλές ομάδες ατόμων με ιδιαίτερα πολιτισμικά χαρακτηριστικά από το να συμμετέχουν ισότιμα σε τέτοιου είδους διαλόγους (ανεξαρτήτως επιπέδου στη διαπολιτισμική

ικανότητα). Αυτές οι ανισότητες και οι μειονεκτικότητες συχνά επιδεινώνονται περισσότερο λόγω των ανισοτήτων της εξουσίας, των θεσμικών περιορισμών και των προκαταλήψεων, με αποτέλεσμα οι όροι του διαλόγου να υπαγορεύονται από ανθρώπους που έχουν προνομιακές θέσεις. Για αυτούς τους λόγους, η αναφορά της Ομάδας Εξεχουσών Προσωπικοτήτων, συνιστά την υιοθέτηση «ειδικών μέτρων που θα διασφαλίσουν πραγματική ισότητα για τα μέλη των μειονεκτικών ή περιθωριοποιημένων ομάδων»⁹. Έτσι, προκειμένου να καταφέρουμε να δημιουργήσουμε αρμονικές κοινωνίες, στις οποίες όλοι θα είναι σε θέση να συμμετέχουν πλήρως στο διαπολιτισμικό διάλογο, η ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας μέσω της εκπαίδευσης πρέπει να εφαρμοστεί σε συνδυασμό, και παράλληλα, με μέτρα για την αντιμετώπιση των ανισοτήτων και των διαρθρωτικών μειονεκτημάτων και προσφέροντας ιδιαίτερη βοήθεια σε όσους έχουν κοινωνικο-οικονομικά προβλήματα, αναλαμβάνοντας δράση για την καταπολέμηση των διακρίσεων και την αποκατάσταση των εκπαιδευτικών μειονεκτημάτων.

Τέλος, υπάρχει ένας σημαντικός όγκος έρευνας για τη διαπολιτισμική ικανότητα. Εν προκειμένω, αυτή η έρευνα έδειξε ότι η διαπολιτισμική ικανότητα δεν μπορεί να αποκτηθεί αυτοβούλως ή μέσω των επαφών και των συναντήσεων με άλλα άτομα που έχουν διαφορετικά πολιτισμικά υπόβαθρα, εάν η επικοινωνία πραγματοποιείται υπό ακατάλληλες συνθήκες.

Ωστόσο, η διαπολιτισμική ικανότητα μπορεί να ενισχυθεί μέσω ενός φάσματος διαπολιτισμικών εμπειριών, όπως για παράδειγμα συμμετέχοντας σε διαπολιτισμικά γεγονότα που έχουν οργανωθεί με τον κατάλληλο τρόπο και με την παρουσία εκπαιδευτικών ιδρυμάτων που έχουν ένα πλαίσιο χωρίς διακρίσεις. Έχει επίσης βρεθεί ότι η διαπολιτισμική ικανότητα μπορεί να ενισχυθεί μέσω της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Επιπλέον, η έρευνα δείχνει ότι η διαπολιτισμική ικανότητα είναι μια ισόβια αναπτυξιακή διαδικασία και ότι δεν υπάρχει κανένα σημείο στο οποίο κάποιος επιτυγχάνει πλήρη διαπολιτισμική ικανότητα.

---

⁹ Συμβούλιο της Ευρώπης (2011), «Ζώντας μαζί - Συνδυάζοντας διαφορετικότητα και ελευθερία στην Ευρώπη του 21ου αιώνα», Εκδόσεις Συμβουλίου της Ευρώπης, Στρασβούργο. Έκθεση της Ομάδας Υψηλών Προσώπων του Συμβουλίου της Ευρώπης, σ. 6.

4. Πώς να αναπτυχθεί η διαπολιτισμική ικανότητα μέσω της εκπαίδευσης

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση αναφέρεται σε μια *παιδαγωγική* (ένα σύνολο από σκοπούς, περιεχόμενα, διαδικασίες μάθησης, διδακτικές μεθόδους, προγράμματα σπουδών, μαθησιακό υλικό και αξιολόγηση), της οποίας μοναδικός σκοπός είναι η ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας σε κάθε μαθητή, ανεξάρτητα από ηλικία και μορφή εκπαίδευσης, ως μία βάση για διάλογο και ειρηνική συνύπαρξη.

Η διαπολιτισμική ικανότητα μπορεί να αναπτυχθεί με διαφορετικούς τρόπους σε κάθε μορφή εκπαίδευσης. Υπάρχουν τρεις μορφές εκπαίδευσης και για τους σκοπούς του εν λόγω έργου προσδιορίζονται σύμφωνα με τον Χάρτη του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Παιδεία της Δημοκρατίας και την Εκπαίδευση στα Ανθρώπινα Δικαιώματα (2010)¹⁰:

1. *Άτυπη εκπαίδευση* είναι η δια βίου διαδικασία με την οποία κάθε άτομο αποκτά νοοτροπίες, ικανότητες και γνώσεις από εκπαιδευτικές επιρροές και πόρους που προέρχονται τόσο μέσα από το δικό του περιβάλλον όσο και από την καθημερινή του εμπειρία και το διάλογο (οικογένεια, συμμαθητές, γείτονες, επαφές, βιβλιοθήκη, μέσα μαζικής ενημέρωσης, εργασία, παιχνίδι κλπ).

Στην άτυπη εκπαίδευση, η οποία περιλαμβάνει, για παράδειγμα οτιδήποτε μαθαίνει κανείς από γονείς, κηδεμόνες, συμμαθητές, δημοσιογράφους και λοιπούς σε ένα κοινωνικό περιβάλλον, η διαπολιτισμική ικανότητα αποκτιέται σε διαφορετικό βαθμό μετά από την εκούσια δραστηριοποίηση των γονιών, κηδεμόνων, συμμαθητών, δημοσιογράφων και των λοιπών. Παραδείγματος χάριν, οι γονείς μπορεί να υιοθετήσουν λίγο ή πολύ συνειδητά και εκούσια μια *παιδαγωγική προσέγγιση* που να έχει ως σκοπό την ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας των παιδιών τους ή,

---

¹⁰ Συμβούλιο της Ευρώπης (2010), Χάρτης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Παιδεία της Δημοκρατίας και την Εκπαίδευση στα Ανθρώπινα Δικαιώματα, Σύσταση CM/Rec(2010)7 και Ερμηνευτικό Μνημόνιο, Εκδόσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης, Στρασβούργο. Οι ορισμοί εμφανίζονται στις σελίδες 7-8.

αντίθετα, να μεγαλώσουν τα παιδιά τους χωρίς κανένα διαπολιτισμικό προσανατολισμό.

2. *Μη τυπική εκπαίδευση* είναι κάθε σχεδιασμένο πρόγραμμα εκπαίδευσης που στόχο έχει τη βελτίωση μιας σειράς δεξιοτήτων και ικανοτήτων έξω από το επίσημο εκπαιδευτικό περιβάλλον και καθ' όλη τη διάρκεια της δια βίου εκπαίδευσης.

Στη μη τυπική εκπαίδευση (όπως αυτή παρέχεται, για παράδειγμα, από τοπικές κοινότητες, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, τις οργανώσεις νεολαίας, τις δομές εκπαίδευσης ενηλίκων και κοινωνικές οργανώσεις) η διαπολιτισμική ικανότητα αποτελεί *παιδαγωγικό σκοπό* ο οποίος επιδιώκεται εκούσια μέσα από συγκεκριμένες μαθησιακές δραστηριότητες.

3. *Τυπική εκπαίδευση* είναι το δομημένο σύστημα εκπαίδευσης και επιμόρφωσης που ξεκινάει από την προσχολική και την πρωτοβάθμια εκπαίδευση και από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση φτάνει μέχρι το Πανεπιστήμιο. Λαμβάνει χώρα, κατά κανόνα, σε γενικά ή επαγγελματικά εκπαιδευτικά ιδρύματα και οδηγεί συνήθως σε πιστοποίηση.

Στην τυπική εκπαίδευση, η «*παιδαγωγική της διαπολιτισμικής ικανότητας*» περιλαμβάνει το σχεδιασμό μαθησιακών αποτελεσμάτων, τα οποία καθορίζονται σε σχέση με τις συνιστώσες της διαπολιτισμικής ικανότητας. Στην τυπική εκπαίδευση, η οποία χαρακτηρίζεται από προηγμένο σχεδιασμό, την ευθύνη για την ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας στους μαθητές, η οποία διέπει τόσο το επίσημο όσο και το «ανεπίσημο» πρόγραμμα σπουδών, μοιράζονται όλοι οι εκπαιδευτικοί, ωστόσο σε διαφορετικό βαθμό.

Κάθε μορφή εκπαίδευσης πραγματοποιείται στο πλαίσιο της σχέσης που αναπτύσσεται μεταξύ ενός συντελεστή μάθησης και των μαθητών. Στην άτυπη εκπαίδευση η σχέση αυτή μπορεί να αναπτύσσεται μεταξύ γονιών και μαθητών, ή μεταξύ ενηλίκων που είτε μαθαίνουν μαζί είτε μαθαίνουν ο ένας από τον άλλο (για παράδειγμα, από πολιτικούς, καλλιτέχνες, επαγγελματίες των μέσων επικοινωνίας, θρησκευτικούς ή πνευματικούς ηγέτες, τοπικούς άρχοντες, συναδέλφους ή συμμαθητές). Στη μη τυπική εκπαίδευση μπορεί να αναπτύσσεται μεταξύ οργανωτών δραστηριοτήτων για νέους και νεολαίας, ή μεταξύ εκπαιδευτών και ενηλίκων ενώ

στην τυπική εκπαίδευση υπάρχουν από τη μία οι εκπαιδευτικοί και οι πανεπιστημιακοί και από την άλλη οι μαθητές και οι φοιτητές.

Οι συντελεστές μάθησης συνήθως έχουν πρόθεση ή συγκεκριμένο σκοπό καθ' όλη τη διάρκεια της διάδρασης με όσους τελούν υπό την επίβλεψή τους. Για παράδειγμα, οι εκπαιδευτικοί, οι οργανωτές δραστηριοτήτων για νέους και οι εκπαιδευτές ενηλίκων εκπαιδεύονται στον προγραμματισμό και στο σχεδιασμό μαθημάτων και δραστηριοτήτων και το κάνουν συνειδητά. Από την άλλη, οι γονείς ίσως συνειδητά να σχεδιάζουν δραστηριότητες για τα παιδιά τους ή να ακολουθούν συμβουλές από βιβλία ή ακόμη να μιμούνται τους δικούς τους γονείς ή να υιοθετούν ό,τι είθισται στην κοινότητα στην οποία ζουν ή να ακολουθούν πρακτικές που βλέπουν στην τηλεόραση, ενεργώντας ενστικτωδώς. Στην άτυπη μάθηση, στην οποία οι άνθρωποι μαθαίνουν συνεχώς ο ένας από τον άλλο, μπορεί να έχουν την πρόθεση, λίγο ή πολύ συνειδητά, να επηρεάσουν τους άλλους. Ωστόσο, η άτυπη μάθηση μπορεί, μερικές φορές, να πραγματοποιείται μέσω της παρατήρησης και της μίμησης, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι το πρόσωπο του οποίου τις ενέργειες μιμείται ο μαθητής έχει πρόθεση να επηρεάσει κάποιον.

Αρχές προγραμματισμού

Ο προγραμματισμός και η επιδίωξη της ανάπτυξης της διαπολιτισμικής ικανότητας των μαθητών είναι, επομένως, σημαντικά για όλους τους συντελεστές μάθησης. Κάποιοι θα το κάνουν εκούσια ως επαγγελματικό καθήκον, όπως, για παράδειγμα, οι εκπαιδευτικοί, οι οργανωτές δραστηριοτήτων για νέους ή κοινωνικοί λειτουργοί. Άλλοι θα το κάνουν λιγότερο εκούσια, ως αναπόσπαστο μέρος του ρόλου τους ως γονείς, εργοδότες, πολιτικοί κλπ. και άλλοι, ωστόσο, θα το κάνουν συχνά χωρίς κανέναν ενσυνείδητο προγραμματισμό ή επίγνωση του τι διδάσκουν με αυτά που κάνουν ή λένε.

Στις περισσότερες περιπτώσεις υπάρχουν κάποιες αρχές προγραμματισμού που συνδέονται με τις διαφορετικές συνιστώσες της διαπολιτισμικής ικανότητας που περιγράφηκαν παραπάνω. Οι συντελεστές μάθησης χρειάζεται να χρησιμοποιήσουν εμπειρίες, σύγκριση, ανάλυση, περισυλλογή και δράσεις στον προγραμματισμό τους.

-Εμπειρία. Ο καλύτερος τρόπος για να αναπτύξει κανείς νοοτροπίες που να χαρακτηρίζονται από σεβασμό, περιέργεια και ειλικρίνεια, αλλά και για να αποκτήσει γνώσεις των άλλων πολιτισμικών προσανατολισμών και δεσμών είναι βιώνοντας άμεσα το πώς οι άνθρωποι δρουν, αλληλεπιδρούν και επικοινωνούν από τη δική τους οπτική γωνία. Οι συντελεστές μάθησης μπορεί να προσφέρουν ευκαιρίες για βιωματική μάθηση, στις οποίες η εμπειρία μπορεί να είναι είτε πραγματική είτε φανταστική: οι μαθητές μπορεί να αποκτήσουν εμπειρίες για παράδειγμα μέσα από τα παιχνίδια, τις δραστηριότητες, τα παραδοσιακά και κοινωνικά μέσα, μέσα από τη δια ζώσης αλληλεπίδραση ή μέσω αλληλογραφίας. Οι γονείς ίσως επιλέξουν βιβλία για τα παιδιά τους ή επισκεφθούν μαζί τους άλλες γειτονιές, περιοχές και χώρες. Οι οργανωτές δραστηριοτήτων για νέους ίσως διοργανώσουν επιμορφωτικές εκδηλώσεις και διεθνείς συσκέψεις για νέους ανθρώπους ή οι εκπαιδευτικοί που διδάσκουν ιστορία μπορεί να σχεδιάσουν δραματικές αναπαραστάσεις ή δραστηριότητες που σκοπό έχουν να αναπτύξουν την πολλαπλή οπτική. Όλα αυτά τα παραδείγματα μπορούν να δώσουν την ευκαιρία να δοκιμάσει κανείς τις δικές του παραδοχές μέσω της σύγκρισης και της ανάλυσης.

-Σύγκριση. Προκειμένου να ενισχυθεί η κατανόηση και ο σεβασμός των μαθητών για ανθρώπους που θεωρείται ότι έχουν διαφορετικούς πολιτισμικούς δεσμούς από τους ίδιους, οι μαθητές μπορούν να επωφεληθούν από την έκθεση στη «διαφορετικότητα». Οι μαθητές συχνά συγκρίνουν ό,τι είναι μη οικείο με ό,τι είναι οικείο και αξιολογούν το μη οικείο ως «περίεργο», ως «χειρότερο» και ακόμη και ως «απολίτιστο». Οι συντελεστές μάθησης χρειάζεται να έχουν επίγνωση αυτού του είδους της σύγκρισης των αξιών και να την αντικαταστήσουν με τη σύγκριση της κατανόησης, η οποία σημαίνει να ιδωθούν οι ομοιότητες και οι διαφορές με μη κριτικό τρόπο και να μπει κανείς στη θέση του άλλου προκειμένου να δει τον εαυτό του όπως τον βλέπουν οι άλλοι. Με άλλα λόγια, οι μαθητές μπορούν να ενθαρρυνθούν προκειμένου να κατανοήσουν ότι ό,τι είναι φυσιολογικό για αυτούς μπορεί να θεωρηθεί περίεργο ή απολίτιστο από κάποιον άλλο και το αντίστροφο και ότι αμφότεροι είναι απλά διαφορετικοί σε κάποια θέματα και όμοιοι σε άλλα. Οι μαθητές, επομένως, προβληματίζονται και εμπλέκονται σε μια συνειδητή σύγκριση των δικών τους αξιών και νοοτροπιών με αξίες και νοοτροπίες διαφορετικές, έτσι ώστε να συνειδητοποιήσουν καλύτερα πως δομούν το «άλλο».

-Ανάλυση. Πίσω από τις ομοιότητες και τις διαφορές, υπάρχει εξήγηση για τις πρακτικές, τις αξίες και τις πεποιθήσεις που πολλοί άνθρωποι ενός συγκεκριμένου πολιτισμού μπορεί να μοιράζονται. Οι συντελεστές μάθησης μπορούν να βοηθήσουν τους μαθητές τους στην ανάλυση για το τι μπορεί να βρίσκεται κάτω από αυτό που βλέπουν στους άλλους να λένε και να κάνουν. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί, για παράδειγμα, με προσεκτική συζήτηση και ανάλυση, μέσω της μαιευτικής μεθόδου, μέσω των γραπτών πηγών ή των οπτικοακουστικών μέσων. Η ανάλυση μπορεί να γίνει αντικείμενο προβληματισμού και να στραφεί προς τους μαθητές προκειμένου να εξετάσουν τις δικές τους πρακτικές, αξίες και πεποιθήσεις.

-Προβληματισμός. Η σύγκριση, η ανάλυση και η εμπειρία πρέπει να συνοδεύονται από χρόνο και χώρο για προβληματισμό και για ανάπτυξη της κριτικής επίγνωσης και κατανόησης. Οι συντελεστές μάθησης, ιδιαίτερα στη μη-τυπική και τυπική εκπαίδευση, χρειάζεται να διασφαλίσουν ότι ο χρόνος και ο χώρος αυτός προσφέρεται εκούσια και προγραμματισμένα. Για παράδειγμα, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να ζητήσουν από τους μαθητές τους να συζητήσουν τις εμπειρίες τους, να τους ενθαρρύνουν να κρατήσουν ημερολόγιο για να παρακολουθούν την εξέλιξη της μάθησής τους, να γράψουν, να ζωγραφίσουν, να μοιραστούν ή αλλιώς να απαντήσουν σε ό,τι έχουν μάθει. Οι γονείς ίσως να καθίσουν ήσυχα με τα παιδιά τους και να μιλήσουν για κάποια εμπειρία.

-Δράση. Ο προβληματισμός μπορεί και πρέπει να αποτελεί τη βάση για τη λήψη μέτρων, για την ενασχόληση με τους άλλους μέσω του διαπολιτισμικού διαλόγου και για την ενεργό εμπλοκή σε συλλογικές δραστηριότητες με ανθρώπους που προέρχονται από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα. Οι συντελεστές μάθησης μπορούν να αναλάβουν την ευθύνη για ενίσχυση και διαχείριση των συλλογικών δράσεων, για παράδειγμα, βελτιώνοντας το κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον (μέσω προσεγγίσεων του σχολείου ως «σύνολο» ή μέσω σχολικών συμπράξεων) και να τονίσουν ότι όλες οι δράσεις πρέπει να είναι υπεύθυνες και αξιοσέβαστες.

Μέθοδοι διδασκαλίας και μάθησης

Η εμπειρία, η σύγκριση, η ανάλυση, ο προβληματισμός και οι *συλλογικές δράσεις*, όπως εν συντομία περιγράφηκαν παραπάνω, εφαρμόζονται πιο αποτελεσματικά στη μη τυπική και τυπική εκπαίδευση εάν οι *μέθοδοι* διδασκαλίας και μάθησης συμφωνούν με τον εκπαιδευτικό σκοπό της ανάπτυξης της διαπολιτισμικής ικανότητας σε κάθε γνωστικό αντικείμενο. Πολλές έρευνες δείχνουν ότι οι μαθητές μαθαίνουν καλύτερα σε περιβάλλοντα μέσα στα οποία η μετωπική διάλεξη και η μετάδοση πληροφοριών χρησιμοποιούνται ελάχιστα, ενώ, προτιμώνται παιδαγωγικές προσεγγίσεις, μέθοδοι και τεχνικές που ενθαρρύνουν την ενεργό συμμετοχή των μαθητών μέσω της ανακάλυψης, της δοκιμασίας, του προβληματισμού και της συνεργασίας. Οι πιο αποτελεσματικές μαθησιακές δραστηριότητες εμπλέκουν τους μαθητές ως ολοκληρωμένες προσωπικότητες και απευθύνονται στις πνευματικές, συναισθηματικές και σωματικές δυνατότητές τους. Το ίδιο ισχύει και για την ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας. Η συλλογική μάθηση ενσωματώνει αρχές οι οποίες βρίσκονται στο κέντρο της διαπολιτισμικής ικανότητας: οι μαθητές συνεργάζονται για να επιτύχουν ένα κοινό σκοπό με ένα αξιόσεβαστο, κατάλληλο και αποτελεσματικό τρόπο, χρησιμοποιώντας την πολύγλωσση ικανότητα.

Οι συντελεστές μάθησης που έχουν ως στόχο την ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας, ενθαρρύνονται όχι μόνο να ενεργοποιήσουν την πνευματική κατανόηση, αλλά και τη συναισθηματική στάση και να υποστηρίξουν νέες δράσεις και τη συμμετοχή. Η μέθοδος της βιωματικής μάθησης, η παραδοχή και η ανάκληση προηγούμενων εμπειριών και η προώθηση της κοινωνικής δραστηριότητας και των συμπράξεων είναι μόνο κάποια παραδείγματα πρακτικών που κρίνονται κατάλληλες προκειμένου να αναπτυχθεί η αυτονομία των μαθητών και η υπευθυνότητα στο ζήτημα της διαπολιτισμικής ικανότητας.

Υλοποίηση

Η υλοποίηση των μαθησιακών δραστηριοτήτων πραγματοποιείται με διαφορετικούς βαθμούς τυπικότητας στις τρεις μορφές εκπαίδευσης. Οι παράγραφοι που ακολουθούν περιγράφουν με ποιο τρόπο η διαπολιτισμική ικανότητα μπορεί να

επιτευχθεί σε διαφορετικά μαθησιακά περιβάλλοντα και συνδέουν την περιγραφή με τις έννοιες και τις συνιστώσες της διαπολιτισμικής ικανότητας που αναπτύχθηκαν νωρίτερα στο παρόν έργο.

α. Άτυπη εκπαίδευση

Η άτυπη εκπαίδευση λειτουργεί μέσω του διαλόγου, της εξερεύνησης και της διεύρυνσης της εμπειρίας: με φίλους, με γονείς, με συγγενείς και, επίσης, με δράσεις που αναλαμβάνουμε μόνοι μας για τους εαυτούς μας και μπορεί να λάβει χώρα σε οποιοδήποτε περιβάλλον.

Όσοι είναι υπεύθυνοι για την ανατροφή των νέων ανθρώπων είτε σχεδιάζουν την προσέγγισή τους ενστικτωδώς είτε συνειδητά. Ίσως, για παράδειγμα, να αισθανθούν την ανάγκη να έρθουν σε ρήξη με τον παραδοσιακό τρόπο ένδυσης των παιδιών τους –π.χ., τα χρώματα που θα επιλέξουν για να τα ντύσουν- προκειμένου να αμφισβητήσουν τα όρια των δύο φύλων. Γονείς και λοιποί ίσως να αγοράσουν παιχνίδια για τα αγόρια, τα οποία τυπικά προσφέρονται στα κορίτσια και το αντίστροφο. Μπορεί να εναντιωθούν στην αγορά κάποιων παιχνιδιών τα οποία ενθαρρύνουν στάσεις τις οποίες αποδοκιμάζουν και, ίσως, αποφασίσουν να πάνε τα παιδιά τους σε μέρη στα οποία μπορεί να έρθουν σε επαφή με ανθρώπους από διαφορετικά υπόβαθρα. Αυτό ξεκινά από πολύ νωρίς στις ζωές των παιδιών. Επίσης, ένας γονιός ή ένας κηδεμόνας ο οποίος δεν υιοθετεί μια συγκεκριμένη προσέγγιση για την ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας, στην πραγματικότητα, από αμέλεια εκπαιδεύει και μεταδίδει ασυνείδητα αξίες που μπορεί να είναι αντίθετες στη διαπολιτισμική εκπαίδευση. Η άτυπη εκπαίδευση συνεχίζει σε όλη τη ζωή (δια βίου μάθηση) και οι ενήλικες είναι πιο πιθανό να αναλάβουν την ευθύνη της εκπαίδευσής τους αναζητώντας νέες εμπειρίες και αλληλεπιδράσεις με άλλους ανθρώπους. Οι νέες εμπειρίες εστιάζουν στη διάδραση με ανθρώπους από άλλα πολιτισμικά περιβάλλοντα, στη δράση, στον προβληματισμό και στην ανάπτυξη των νέων δεξιοτήτων και νοοτροπιών και στο συνεχή εμπλουτισμό της διαπολιτισμικής τους ικανότητας.

β. Μη-τυπική εκπαίδευση

Η ένταξη των αξιών της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και η εφαρμογή τους, προκειμένου να αναπτυχθεί η διαπολιτισμική ικανότητα, θα πρέπει να έχει ως αποτέλεσμα δραστηριότητες της μη-τυπικής εκπαίδευσης που να εστιάζουν στις νοοτροπίες, στις γνώσεις και την κατανόηση, στις δεξιότητες και στις δράσεις που περιγράφηκαν νωρίτερα. Ο σχεδιασμός της μη-τυπικής εκπαίδευσης –στις οργανώσεις νεολαίας ή στην ενήλικη εκπαίδευση για παράδειγμα– διέπεται από παιδαγωγικές παραδόσεις που είτε είναι γενικές (όπως αυτές που αποτυπώνονται στις δηλώσεις των πολιτικών και λοιπών για τους πολιτικούς, κοινωνικούς, θρησκευτικούς, φιλοσοφικούς ή άλλους εκπαιδευτικούς σκοπούς) είτε συγκεκριμένες (π.χ. στη διατύπωση των σκοπών των οργανώσεων νεολαίας ή στους συγκεκριμένους σκοπούς της διδασκαλίας της ιστορίας στην εκπαίδευση ενηλίκων). Σε πολλές περιπτώσεις μη τυπικής εκπαίδευσης, τα ιδεώδη συμπληρώνουν, και μερικές φορές δοκιμάζουν, τους σκοπούς της καθεστηκιάς πολιτικής που τίθενται από όσους είναι υπεύθυνοι για την εκπαίδευση και την ανατροφή των νέων ανθρώπων ή για την προσωπική και επαγγελματική ανάπτυξη των γονιών (Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, εθνικές κυβερνήσεις ή μία επιχείρηση). Η μη τυπική εκπαίδευση συχνά στηρίζεται σε συμπράξεις και κοινωνικές δράσεις. Παραδείγματος χάριν, μια ποδοσφαιρική ομάδα οργανώνει εκδηλώσεις για τους υποστηρικτές της κατά την προετοιμασία ενός αγώνα σε μια άλλη χώρα, ένας εργοδότης μπορεί να διοργανώσει σύσκεψη ή ένα τυπικό μάθημα όταν υπάρχουν νέοι υπάλληλοι από άλλα πολιτιστικά περιβάλλοντα -για παράδειγμα, από άλλες χώρες ή άλλες θρησκείες - ως αποτέλεσμα μιας συγχώνευσης και ένα σχολείο μπορεί να προσφέρει ένα προπαρασκευαστικό μάθημα για γονείς των οποίων τα παιδιά πρόκειται να συμμετάσχουν σε μια εκπαιδευτική επίσκεψη ανταλλαγής με παιδιά από άλλες χώρες.

γ. Τυπική εκπαίδευση

Οι εκπαιδευτικοί στην τυπική εκπαίδευση, ανεξάρτητα από την ηλικία των μαθητών τους και ανεξάρτητα από το γνωστικό αντικείμενο που διδάσκουν, έχουν τη γενική ευθύνη για την υλοποίηση της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Στην τυπική εκπαίδευση, η υλοποίηση σημαίνει τη διδασκαλία των προγραμματισμένων

μαθημάτων, διαλέξεων, εργαστηρίων κλπ. Σε πολλές χώρες η υλοποίηση ελέγχεται από εξωτερικά όργανα μέσω του *επίσημου προγράμματος σπουδών* και των συστημάτων *επιθεώρησης* των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, τέτοια είναι το εθνικό σώμα επιθεωρητών ή ένας επαγγελματικός οργανισμός που έχει ως αρμοδιότητα την πιστοποίηση και δημόσια αναγνώριση των σχολείων, των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και παρόμοιων θεσμών. Επιπλέον, σε κάποια περιβάλλοντα τα υφιστάμενα *εγχειρίδια* και το *εκπαιδευτικό υλικό* επηρεάζουν σημαντικά την επιλογή και το σχεδιασμό των μαθησιακών δραστηριοτήτων.

Επομένως, για την ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας, η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών, η επιθεώρηση, ο έλεγχος και η συγγραφή των εγχειριδίων θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν κριτήρια τα οποία απορρέουν από τις αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και τον ορισμό της διαπολιτισμικής ικανότητας που περιγράφηκαν νωρίτερα στον παρόν έργο.

Σε κάποια εκπαιδευτικά συστήματα, οι εκπαιδευτικοί υποστηρίζονται ή διευκολύνονται από τις σαφείς πολιτικές και τη διδακτέα ύλη που το περιεχόμενό τους έχει ως βασικό σκοπό τη διαπολιτισμική εκπαίδευση. Σε άλλες περιπτώσεις, παρόλο που η διαπολιτισμική εκπαίδευση υιοθετείται σε ρητορικό επίπεδο από το επίσημο πρόγραμμα σπουδών, δεν υποστηρίζεται από άλλες πρακτικές. Και τέλος, υπάρχουν και άλλα συγκεκριμένα στα οποία δεν υπάρχει καμία επίσημη ή ανεπίσημη υποστήριξη και η όποια επιδίωξη της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης εξαρτάται κατά πολύ από τον εκπαιδευτικό.

Για κάποιους εκπαιδευτικούς, η διαπολιτισμική εκπαίδευση και η ικανότητα κατέχουν προφανώς κεντρική θέση στα ενδιαφέροντά τους και στο σχεδιασμό τους επειδή διδάσκουν για την κοινωνική ζωή και /ή για τον κόσμο της ατομικής ανθρώπινης ύπαρξης. Για άλλους, η διαπολιτισμική εκπαίδευση και ικανότητα φαίνεται να απέχει από το κέντρο της προσοχής τους αφού διδάσκουν για τον φυσικό κόσμο.

Στην πρώτη ομάδα, οι εκπαιδευτικοί που ασχολούνται με ζητήματα γλώσσας και επικοινωνίας εντός και μεταξύ ομάδων ανθρώπων αισθάνονται ιδιαίτερα υπεύθυνοι για τη διαπολιτισμική ικανότητα. Η ομάδα αυτή περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, εκπαιδευτικούς εθνικών γλωσσών (και φιλολογιών), εκπαιδευτικούς άλλων γλωσσών και εκπαιδευτικούς μέσω επικοινωνίας. Οι εκπαιδευτικοί των κοινωνικών

επιστημών όπως είναι η ιστορία, η γεωγραφία, η κοινωνική και πολιτική αγωγή, η κοινωνιολογία και η ψυχολογία πρέπει, επίσης, να αναλάβουν την ευθύνη για την ανάπτυξη των νοοτροπιών, των γνώσεων και της κατανόησης, των δεξιοτήτων και των δράσεων που αποτελούν συστατικά στοιχεία της διαπολιτισμικής ικανότητας. Οι εκπαιδευτικοί των ανθρωπιστικών σπουδών μπορούν, επίσης, να συνεισφέρουν ουσιαστικά: παραδείγματος χάριν, διδάσκοντας λογοτεχνία ή ξένη λογοτεχνία από μετάφραση καθώς υπάρχει μεγάλη δυνατότητα για την ανάπτυξη των βασικών στάσεων της διαπολιτισμικής ικανότητας και των ικανοτήτων για σύγκριση, προβληματισμό και αμφισβήτηση σε ό,τι θεωρείται δεδομένο.

Για τους εκπαιδευτικούς των φυσικών και βιολογικών επιστημών οι δεξιότητες και οι στάσεις της ειλκρίνειας και της περιέργειας (η ικανότητα να βλέπει κανείς τα φαινόμενα από πολλαπλές οπτικές όταν παρατηρεί και αναλύει τον φυσικό κόσμο) συνδέονται, επίσης, με τις συνιστώσες της διαπολιτισμικής ικανότητας. Επιπλέον, η διαπολιτισμική ικανότητα των μαθητών μπορεί να αναπτυχθεί μέσα από τον τρόπο που γίνεται η διαχείριση των αντικρουόμενων απόψεων (για παράδειγμα για τη φύση και την καταγωγή του φυσικού κόσμου) και η απόρριψη των νέων θεωριών (η οποία συχνά καταλήγει στον διωγμό των επιστημόνων) σε ένα εργαστήριο φυσικής, χημείας ή βιολογίας, καθώς και από τον τρόπο που η μαθησιακή διαδικασία οργανώνεται από τον ίδιο τον εκπαιδευτικό.

Αξιολόγηση και εκτίμηση

Ο σχεδιασμός και η υλοποίηση δραστηριοτήτων για την ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας σε κάθε μορφής εκπαίδευση συνήθως συνοδεύεται από αξιολόγηση και, ειδικότερα στην τυπική εκπαίδευση, από *εκτίμηση*.

Η διάκριση μεταξύ αξιολόγησης και εκτίμησης είναι σημαντική. Για τους σκοπούς του εν λόγω έργου, περιγράφονται ως εξής:

- *Αξιολόγηση* είναι η παρατήρηση και μέτρηση της αποτελεσματικότητας ενός μαθήματος, ενός εκπαιδευτικού προγράμματος ή ενός προγράμματος σπουδών του οποίου σκοπός είναι η ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας των μαθητών.

- *Εκτίμηση* είναι η μέτρηση ή η συστηματική περιγραφή του βαθμού της επάρκειας του μαθητή στη διαπολιτισμική ικανότητα.

Σε όλες τις μορφές εκπαίδευσης, η *αξιολόγηση* περιλαμβάνει τη μέτρηση της αποτελεσματικότητας της ανάπτυξης της διαπολιτισμικής ικανότητας μέσα από σχεδιασμένες δραστηριότητες. Υπάρχουν πολλές δοκιμασίες για τη διαπολιτισμική ικανότητα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν από ιδρύματα τόσο για τους σκοπούς της διαμορφωτικής όσο και της αθροιστικής αξιολόγησης, όπως για παράδειγμα για αυτό-αξιολόγηση από ιδρύματα ή για σύγκριση σε διεθνές επίπεδο από εξωτερικά όργανα, αντίστοιχα.

Στην τυπική και στη μη τυπική εκπαίδευση, είναι πιθανό να χρησιμοποιηθούν διαφορετικές προσεγγίσεις για την αξιολόγηση της διδασκαλίας και της μάθησης και διαφορετικές μέθοδοι μέτρησης ή περιγραφής της αποτελεσματικότητας μιας δραστηριότητας ή ενός προγράμματος. Στη μη τυπική εκπαίδευση προτείνεται, για παράδειγμα, η *Αυτοβιογραφία των Διαπολιτισμικών Συναντήσεων*¹¹, για χρήση από γονείς και κηδεμόνες που έχουν μικρά παιδιά ή από νεαρά άτομα και ενήλικες.

Η *εκτίμηση* γενικά σχετίζεται με τεστ, αλλά υπάρχουν πολλά επιπλέον είδη εργαλείων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν κατά την εκτίμηση – για παράδειγμα, ατομικοί φάκελοι και ημερολόγια μαθητών. Η εκτίμηση μπορεί να πραγματοποιηθεί από εκπαιδευτικούς, ή από μαθητές και τους συμμαθητές τους, μέσω της αυτοεκτίμησης ή της εκτίμησης από ομότιμους, συναδέλφους, συμμαθητές, συνομήλικους κλπ. Κι εδώ, επίσης, μπορεί να συμβάλει η *Αυτοβιογραφία των Διαπολιτισμικών Συναντήσεων*.

Η διαπολιτισμική ικανότητα ενός ατόμου μπορεί πάντα να εμπλουτιστεί περαιτέρω με εμπειρίες από διάφορες διαπολιτισμικές συναντήσεις και για το λόγο αυτό, η επάρκειά του δεν μπορεί να εκτιμηθεί με βάση την πρόοδο που έχει επιτευχθεί ως προς ένα τελικό σκοπό. Αυτό που πρέπει να μετρηθεί ή να περιγραφεί είναι η ικανότητά του ατόμου και ο βαθμός στον οποίο είναι σε θέση να ανταποκριθεί σωστά, αποτελεσματικά και με σεβασμό σε μια διαπολιτισμική

---

¹¹ Συμβούλιο της Ευρώπης (2009), *Αυτοβιογραφία των Διαπολιτισμικών Συναντήσεων*, Εκδόσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης, Στρασβούργο.

περίσταση. Εφόσον η διαπολιτισμική ικανότητα είναι ένας συνδυασμός νοοτροπιών, γνώσεων και κατανόησης, δεξιοτήτων και δράσεων, η εκτίμηση θα πρέπει να συμπεριλάβει τόσο την αναλυτική μέτρηση/περιγραφή –η οποία περιλαμβάνει πολλαπλά μέτρα – όσο και την ολιστική και αξιόπιστη κρίση της ατομικής επίδοσης, είτε μεμονωμένα είτε μαζί με άλλες κρίσεις.

Η εξωτερική εκτίμηση του βαθμού της διαπολιτισμικής ικανότητας του μαθητή που πραγματοποιείται για εκπαιδευτικούς σκοπούς, μέσω εξετάσεων και πιστοποίησης, δεν έχει αναπτυχθεί ακόμη σε σημαντικό βαθμό. Υπάρχουν πολλά εργαλεία για να μετρηθεί η κατάκτηση των διαφόρων συνιστωσών της διαπολιτισμικής ικανότητας από ένα άτομο, τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν για ερευνητικούς σκοπούς και για αξιολόγηση. Ωστόσο, δεν είναι κατάλληλα για εκπαιδευτική αξιολόγηση και πιστοποίηση μέσω εξετάσεων.

Υπάρχει ανάγκη για έρευνα και περαιτέρω ανάπτυξη της εκπαιδευτικής εκτίμησης που μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε εξετάσεις και σε συναφείς μορφές εκτίμησης, εφόσον το φαινόμενο του αντίκτυπου των εξετάσεων στη διδασκαλία είναι κρίσιμο στη διασφάλιση ότι οι μαθητές και οι καθηγητές δίνουν ιδιαίτερη προσοχή στη διαπολιτισμική ικανότητα και την συμπεριλαμβάνουν με συστηματικό τρόπο στο σχεδιασμό και στην εφαρμογή του προγράμματος σπουδών και στην επαναπληροφόρηση των μαθητών τους .

5. Προσεγγίσεις και δραστηριότητες που βοηθούν στην ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας

Αυτή η ενότητα αρχίζει με μια σύντομη εισαγωγή σε μια ποικιλία προσεγγίσεων της διαδικασίας διδασκαλίας και μάθησης που αποδεδειγμένα είναι ευνοϊκές για την ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας. Στη συνέχεια, περιγράφονται, συνοπτικά, μερικά είδη δραστηριοτήτων τα οποία μπορούν να εφαρμόσουν επαγγελματίες του τομέα της εκπαίδευσης, στο δικό τους περιβάλλον, προκειμένου να βοηθήσουν την ανάπτυξη των συνιστωσών της διαπολιτισμικής ικανότητας. Οι περισσότερες από αυτές τις δραστηριότητες μπορούν να χρησιμοποιηθούν εξίσου και στη μη τυπική και στην τυπική εκπαίδευση, καθώς και μερικές από τις ιδέες μπορούν να προσαρμοστούν σε περιβάλλοντα άτυπης εκπαίδευσης. Περιλαμβάνονται, επίσης, προτάσεις για τους καθηγητές των μαθηματικών και των φυσικών επιστημών, παρόλο που στο αντικείμενό τους η ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας είναι λιγότερο προφανής, ωστόσο, αυτή η ανάπτυξη μπορεί να επιδιώκεται από όλους τους εκπαιδευτικούς του προγράμματος σπουδών. Για λόγους σαφήνειας και ευκολότερου προσανατολισμού, στις περιγραφές τονίζονται οι συνιστώσες της διαπολιτισμικής ικανότητας, τις οποίες αναπτύσσουν οι δραστηριότητες. Στο τέλος της παρούσας ενότητας, περιγράφεται λεπτομερώς ένα παράδειγμα δραστηριότητας για να βοηθήσει τους αναγνώστες να ακολουθήσουν τη διαδικασία και να κατανοήσουν τους στόχους της δραστηριότητας και πώς οι διαδικασίες και τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα υποστηρίζουν την ανάπτυξη ορισμένων συνιστωσών της διαπολιτισμικής ικανότητας που περιγράφονται στο κεφάλαιο 2 του παρόντος έργου.

Παιδαγωγικές προσεγγίσεις

Όπως περιγράφεται στην προηγούμενη ενότητα, η έρευνα έδειξε ότι η διδασκαλία μπορεί να είναι πολύ πιο αποτελεσματική όταν η διάλεξη, ή η μετάδοση γνώσης σε παθητικούς αποδέκτες, μειώνεται στο ελάχιστο. Όταν χρειάζεται να εφαρμοστούν

πραγματικές αλλαγές στις νοοτροπίες, στη γνώση και στην κατανόηση, στις δεξιότητες και στη δράση, η διάλεξη δεν έχει ουσιαστικό αποτέλεσμα. Για παράδειγμα, μια διάλεξη για τη δημοκρατία, το σεβασμό και τη σημασία της διαπολιτισμικής ικανότητας πολύ πιθανόν να μην είναι ούτε πειστική ούτε αποτελεσματική, αν οι καθηγητές δεν εφαρμόζουν και δεν ακολουθούν τις ίδιες αρχές στην επικοινωνία τους και στη γενική προσέγγιση της διαδικασίας της διδασκαλίας και της μάθησης. Αντιθέτως, **η βιωματική μάθηση** ή "μαθαίνω κάνοντας" η οποία περιλαμβάνει εμπειρία, σύγκριση, ανάλυση, προβληματισμό και συνεργατική δράση, είναι πιο αποτελεσματική στη μη τυπική και τυπική εκπαίδευση, εφόσον αυτές οι μέθοδοι διδασκαλίας και μάθησης υποστηρίζονται από το επίσημο εθνικό και τοπικό πρόγραμμα σπουδών και τις εκπαιδευτικές αρχές.

Κατά τις τελευταίες δύο ή τρεις δεκαετίες μετατοπίστηκε το επίκεντρο της εκπαίδευσης καθώς η ανάπτυξη ικανοτήτων κερδίζει έδαφος. Πολλές καινοτόμες μέθοδοι διδασκαλίας και μορφές εργασίας είναι τώρα όλο και πιο διαδεδομένες, με στόχο τη διευκόλυνση της διαδικασίας μάθησης τόσο στην τυπική όσο και στη μη τυπική εκπαίδευση. **Η ερευνητική εργασία**, για παράδειγμα, έχει γίνει πολύ δημοφιλής στη διδασκαλία πολλών μαθημάτων στα σχολεία. Περιλαμβάνει εργασίες βάσει συγκεκριμένων θεμάτων, οι οποίες είναι κατάλληλες για διαφορετικά επίπεδα σπουδών και ηλικίες και στις οποίες οι στόχοι και το περιεχόμενο προσεγγίζονται από όλους τους συμμετέχοντες και οι μαθητές δημιουργούν το δικό τους εκπαιδευτικό υλικό το οποίο παρουσιάζουν και αξιολογούν από κοινού. Φυσικά, με τέτοιες νέες μορφές εργασίας και νέες προσεγγίσεις στη διαδικασία μάθησης, έχουν αλλάξει επίσης οι ρόλοι δασκάλων και μαθητών.

Όταν εφαρμόζονται παιδαγωγικές προσεγγίσεις, μέθοδοι και τεχνικές που ενθαρρύνουν τους μαθητές να συμμετέχουν ενεργά στην εμπειρία, στην εξερεύνηση, στην πρόκληση, στην ανάλυση, στη σύγκριση, στον προβληματισμό και τη συνεργασία, οι δραστηριότητες μάθησης τείνουν να είναι πολύ αποτελεσματικές, καθώς οι μαθητές εμπλέκονται ως ολοκληρωμένες προσωπικότητες και έρχονται αντιμέτωποι με τις πνευματικές, συναισθηματικές και σωματικές δυνατότητές τους. Μία τέτοια ειδική προσέγγιση μάθησης και διδασκαλίας που έχει αποδειχθεί ότι προωθεί την ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας, ανεξάρτητα από το αντικείμενο σπουδών, είναι η συνεργατική μάθηση. **Η συνεργατική μάθηση** αναφέρεται στη μέθοδο με την οποία οργανώνεται η διαδικασία της μάθησης και δεν

σημαίνει μόνο ότι οι μαθητές συνεργάζονται σε ομάδες σε μη τυπικές ή τυπικές αίθουσες διδασκαλίας. Η συνεργατική μάθηση είναι ένα συγκεκριμένο είδος ομαδικής μάθησης¹² στην οποία οι μαθητές ή οι συμμετέχοντες δεν εργάζονται απλώς σε εργασίες χωρίς διάρθρωση, σε ζεύγη ή σε μικρές ομάδες εργασίας, αλλά εργάζονται από κοινού σε δραστηριότητες που έχουν συγκεκριμένες αρχές συνεργασίας, οι οποίες είναι ενσωματωμένες στην ίδια τη δομή των εργασιών.

Στη συνεργατική μάθηση, οι μαθητές, οι φοιτητές ή οι συμμετέχοντες είναι ατομικά υπεύθυνοι και λογοδοτούν για τη μάθησή τους, αλλά, επίσης, αξιολογείται και το έργο της ομάδας ως συνόλου. Όσο μικρότερη είναι η ομάδα, τόσο πιο πιθανό είναι ότι όλα τα μέλη θα συμμετέχουν, γεγονός που εξασφαλίζει για το κάθε μέλος την αλληλεπίδραση χωρίς αποκλεισμούς. Οι συνεργατικές ομάδες εργάζονται δια ζώσης ή διαδικτυακά και αυτή η ομαδική εργασία εξασφαλίζει την ύπαρξη επικοινωνιακής και ενθαρρυντικής αλληλεξάρτησης μεταξύ των μελών της ομάδας, γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα βελτιωμένες κοινωνικές δεξιότητες και στρατηγικές επίλυσης διενέξεων και σταδιακή μείωση του στιγματισμού και αποκλεισμού των μεμονωμένων μελών. Σε αυτό το σύνολο νοοτροπιών, γνώσεων και δεξιοτήτων, κάθε μέλος συνεισφέρει τα δυνατά του σημεία στην εργασία, αλλά επίσης αποκτά νέες γνώσεις και αναπτύσσεται, ανεξάρτητα από το γεγονός αν το θέμα συνδέεται με τις ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες ή με τα μαθηματικά και τις φυσικές επιστήμες. Προκειμένου να δημιουργηθεί ένα περιβάλλον στο οποίο να μπορεί να πραγματοποιηθεί η συνεργατική μάθηση, οι μαθητές πρέπει να αισθάνονται ασφαλείς και χαλαροί και η εργασία και οι στόχοι της πρέπει να είναι σαφώς καθορισμένα, ώστε να αφυπνίζεται κατάλληλα το ενδιαφέρον των μαθητών και να μπορούν να συνεργάζονται αποτελεσματικά. Μαθητές που συμμετέχουν στις συνεργατικές εργασίες σύντομα αντιλαμβάνονται ότι, προκειμένου να είναι αποτελεσματικοί, πρέπει να διαθέτουν σεβασμό, προσοχή, ειλικρίνεια και ενσυναίσθηση. Όταν οι συνεργατικές ομάδες καθοδηγούνται από σαφείς στόχους και η εργασία απαιτεί θετική αλληλεξάρτηση, τα μέλη της ομάδας ασχολούνται με πολλές δραστηριότητες οι οποίες βελτιώνουν την κατανόηση της ισότιμης πρόσβασης και συμμετοχής, καθώς και των υπό διερεύνηση θεμάτων.

---

¹² Σ.τ. Ε. :Ο όρος “co-operative learning” μεταφράστηκε ως “συνεργατική μάθηση” και ο όρος “collaborative learning” μεταφράστηκε ως “ομαδική μάθηση”.

Η συνεργατική μάθηση εφαρμόζει ορισμένες από τις αρχές του κονστρουκτιβισμού και προσφέρεται για μια προσέγγιση βασισμένη στην έρευνα. Δεδομένου ότι οι συνεργατικές τεχνικές περιστρέφονται γύρω από την εργασία σε μικρές ομάδες, μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να συμπληρώσουν σχεδόν κάθε άλλη εκπαιδευτική στρατηγική, προσέγγιση ή μέθοδο διδασκαλίας και, όπως περιγράφεται παραπάνω, αναπτύσσουν πολλά από τα στοιχεία της διαπολιτισμικής ικανότητας, ανεξάρτητα από το αντικείμενο στο οποίο εφαρμόζονται.

Ακολουθεί μια σύντομη περιγραφή των τύπων δραστηριότητας που προτείνονται ως πρόσφοροι για την ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας μέσω της εκπαίδευσης.

Μορφές δραστηριότητας

1. Δραστηριότητες με έμφαση στις πολλαπλές απόψεις

Δραστηριότητες που αφυπνίζουν την ευαισθητοποίηση στις διαφορετικές απόψεις θα αναπτύξουν τις δεξιότητες της παρατήρησης, της ερμηνείας και της αποστασιοποίησης των μαθητών καθώς και το ανοιχτό μυαλό και τη μη επικριτική σκέψη. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να λάβουν τη μορφή μιας προφορικής περιγραφής ή καταγραφής μέσω εικόνων ενός γεγονότος, μιας δράσης ή ενός φαινομένου, τα οποία μπορούν να συμπληρωθούν με - ή να αντιπαρατεθούν σε - περιγραφές ή εικόνες του ίδιου γεγονότος, συμπεριφοράς ή φαινομένου που παρέχονται από άλλους που τα βλέπουν από διαφορετικές οπτικές γωνίες. Για παράδειγμα, είναι ενδιαφέρον να διαβάσει κανείς, να συγκρίνει, να αναλύει, να συζητά και, ίσως ακόμη, να αναπαριστά τρεις διαφορετικές εκδοχές των γεγονότων της ίδιας μέρας σε ένα σχολείο ή σε μια θερινή κατασκήνωση, γραμμένες σε μορφή ημερολογίου από τρία παιδιά που προέρχονται από πολύ διαφορετικά υπόβαθρα, με διαφορετικές αξίες, νόρμες, δεξιότητες και γνώσεις και, ίσως, με διαφορετικές γλώσσες. Το αποτέλεσμα της δραστηριότητας είναι σημαντικό να αντανακλά και να κάνει αντιληπτή την εμπειρία και να δείχνει με ποιον τρόπο το ύφος και η γλώσσα που χρησιμοποιούνται επηρεάζουν την κατανόηση της εμπειρίας. Οι συντελεστές μάθησης πρέπει να συζητήσουν με τα μέλη της τάξης ή της ομάδας γιατί οι άνθρωποι τείνουν να βλέπουν

διαφορετικά τα ίδια φαινόμενα, γεγονότα ή δράσεις και τι συμβαίνει αν κρίνουμε εσφαλμένα ανθρώπους στηριζόμενοι στις πρώτες εντυπώσεις και σε ευρέως διαδεδομένες, αλλά συχνά λανθασμένες υποθέσεις.

Τέτοιες δραστηριότητες οι οποίες αναλύουν πολλαπλές απόψεις μπορούν να χρησιμοποιούνται σε μη τυπικά και σε τυπικά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα για την ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας. Για παράδειγμα, ιστορικά γεγονότα συχνά περιγράφονται διαφορετικά από δύο ιστορικούς που ζουν σε διαφορετικά μέρη του κόσμου και γράφουν σε διαφορετικές γλώσσες. Όπως θα είναι διαφορετικά τα πορτραίτα του ίδιου προσώπου που ζωγραφίζονται από δύο καλλιτέχνες, έτσι θα είναι διαφορετικά και τα σχέδια μιας αίθουσας διδασκαλίας που σχεδιάζονται από ανθρώπους καθισμένους σε διαφορετικές γωνίες. Οι παγκόσμιοι χάρτες που βασίζονται σε προεξοχές που, συνήθως, δεν έχουν καταγραφεί, ή διαβάζοντας χάρτες ανάποδα, αποτελούν γεγονότα που μπορεί να πυροδοτήσουν συζητήσεις σχετικά με απόψεις που είναι συχνές ή κυρίαρχες και άλλες που είναι λιγότερο συνήθεις. Το ίδιο ισχύει για τις περιγραφές φυσικών φαινομένων, τα οποία συχνά παρουσιάζονται στα μαθήματα των φυσικών επιστημών. Παραλλαγές αυτής της δραστηριότητας αναπτύσσουν τις δεξιότητες παρατήρησης και τις επικοινωνιακές δεξιότητες των συμμετεχόντων, επίσης, προωθούν την ανάλυση από πολλαπλές οπτικές γωνίες, ενισχύουν την ενσυναίσθηση και τις μη επικριτικές στάσεις και τονίζουν τον παραπλανητικό χαρακτήρα των πρώτων εντυπώσεων και των στερεότυπων. Η σύγκριση των απόψεων μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί για την αντιμετώπιση πραγματικών συγκρούσεων μεταξύ των μελών μιας ομάδας ή μιας τάξης, ή ακόμη και σε μια οικογένεια, ώστε να αναπτυχθούν οι ίδιες δεξιότητες και στάσεις, ενώ παράλληλα να επιλυθούν οι συγκρούσεις ή τα προβλήματα των εμπλεκόμενων.

Η πολυπρισματικότητα μπορεί επίσης να ενισχυθεί μέσω της αφήγησης και της κατασκευής αφηγήσεων από τους εκπαιδευόμενους. Η αφήγηση ιστοριών, που θα μπορούσαν να είναι πραγματικές ή φανταστικές, περιλαμβάνει την ικανότητα της αφήγησης από την οπτική γωνία συγκεκριμένων ατόμων που συμμετέχουν, διακρίνοντας, έτσι, αυτές τις διαφορετικές οπτικές γωνίες από την προσωπική οπτική γωνία. Τέτοιες αφηγήσεις βοηθούν τους συμμετέχοντες να αποστασιοποιούνται από τις αξίες, τις νόρμες και τις πεποιθήσεις τους, και από ό,τι συνήθως θεωρείται δεδομένο και να εξηγούν θέματα που διαφορετικά θα παραλείπονταν. Αυτή η διαδικασία θα μπορούσε να τροφοδοτηθεί από τις ερωτήσεις ενός ακροατηρίου σε

ένα άτυπο περιβάλλον μάθησης, αλλά θα μπορούσε επίσης να σχεδιαστεί και στο περιβάλλον της μη τυπικής και της τυπικής εκπαίδευσης. Στο τελευταίο αυτό περιβάλλον, θα μπορούσαν να αφηγηθούν ιστορίες βασισμένες στις βιογραφίες των εκπαιδευόμενων, οι οποίες επίσης μπορούν να συνδεθούν μεταξύ τους (π.χ. μέσω δραστηριοτήτων πατσγουόρκ ή πάζλ όπου κάθε βιογραφία αποτελεί ένα κομμάτι του παζλ) για να αναδείξουν την ποικιλότητα της ομάδας και να διευκολύνουν τους εκπαιδευόμενους να εξερευνήσουν ο ένας τον άλλον ως σύνθετα άτομα, πέρα από τις απλουστευμένες ταυτότητες και ταμπέλες οι οποίες εμποδίζουν την αλληλοκατανόηση των μελών της ομάδας. Τέλος, πέρα από τη συζήτηση κάθε ατομικής βιογραφίας ή ιστορίας, η συγκέντρωση όλων αυτών δημιουργεί ένα ακόμη επίπεδο πλούσιου παιδαγωγικού υλικού, το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί για περαιτέρω ανάλυση, συζήτηση και προβληματισμό όσον αφορά, για παράδειγμα, στα είδη της ποικιλότητας που απαντώνται σε μία ομάδα, κατά πόσο ή πώς σχετίζονται με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον και με τα είδη των κοινωνικο-ιστορικών επιρροών που τα προκάλεσαν.

2. Παιχνίδια ρόλων, προσομοιώσεις και υποκριτική

Δραστηριότητες με παιχνίδια ρόλων, προσομοιώσεις και η υποκριτική σε ξένη, δεύτερη ή μητρική γλώσσα και σε τμήματα λογοτεχνίας ή σε περιβάλλοντα μη τυπικής εκπαίδευσης μπορούν να βοηθήσουν να αναπτυχθεί η διαπολιτισμική ικανότητα των μαθητών. Για παράδειγμα, καθηγητές ή συντελεστές μάθησης μπορούν να μοιράσουν ρόλους σύμφωνα με τους οποίους οι μαθητές πρέπει να ενεργήσουν εντελώς διαφορετικά από τους συνήθεις τρόπους, νόρμες και πρότυπα. Επιπλέον, πρέπει να λύσουν ένα πρόβλημα, να εκτελέσουν ένα καθήκον ή να μιλήσουν για ένα θέμα σε ομάδες, ακολουθώντας τους κανόνες της "νέας ταυτότητας" που τους δόθηκε.

Τα οφέλη των παιχνιδιών ρόλων, των προσομοιώσεων και της υποκριτικής για την ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας είναι πολλαπλά. Οι μαθητές αποκτούν εμπειρία για το πώς είναι να είσαι διαφορετικός, να σε κοιτάνε περίεργα, να σου ασκούν κριτική ή και να σε αποκλείουν. Μπορούν επίσης να ανακαλύψουν ότι, αν και οι άνθρωποι εμφανίζουν διαφορές σε κάθε πτυχή της ζωής τους, από την οπτική

επαφή και τη χρήση της γλώσσας μέχρι τους βασικούς κανόνες, πεποιθήσεις και αξίες, αυτές οι διαφορές δεν τους κάνουν λιγότερο σημαντικούς ως ανθρώπινα όντα. Η ενημερωτική συζήτηση με την τάξη ή την ομάδα είναι πολύ σημαντική μετά από κάθε προσομοίωση ή παιχνίδι ρόλων για να συνειδητοποιηθεί το τι συνέβη στη διάρκεια του παιχνιδιού. Εκμαιεύοντας από τους μαθητές ή τους συμμετέχοντες τι ανακάλυψαν παίζοντας - τι ήταν εύκολο, δύσκολο, περίεργο ή όμοιο με την πραγματική ζωή, πώς μπόρεσαν να φανταστούν τους κανόνες της "νέας ταυτότητας" που τους δόθηκε και αν ο χαρακτήρας τους ήταν αυθεντικός ή στερεότυπος - θα τους βοηθήσει να προβληματιστούν σχετικά με την εμπειρία. Ως αποτέλεσμα, οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να τους βοηθήσουν να αναπτύξουν στάσεις εξωτερικού, περιέργειας και σεβασμού, καθώς και προθυμία να συναισθανθούν και να περιορίσουν την αρνητική τους κριτική. Επίσης, οι μαθητές ενθαρρύνονται να αναπτύξουν δεξιότητες παρατήρησης και ερμηνείας, δεξιότητες εκμάθησης του δικού τους πολιτισμού και ανακάλυψης άλλων, καθώς και δεξιότητες προσαρμογής και ενσυναίσθησης.

Πρέπει να δοθεί προσοχή ώστε οι δραστηριότητες αυτές να μην οδηγούν σε υπεργενικεύσεις για τις άλλες ομάδες ανθρώπων και να μην ενισχύουν τα στερεότυπα αντί να τα αμφισβητούν. Όταν τα στερεότυπα αναδύονται στις συζητήσεις, είτε για τον ίδιο είτε για τον άλλον, ο καθηγητής ή ο συντελεστής μάθησης μπορεί να δράττεται της ευκαιρίας για να τα συζητήσει και να ενθαρρύνει τον προβληματισμό των εκπαιδευόμενων σχετικά με το πώς δημιουργούνται τα στερεότυπα, γιατί συντηρούνται, πώς μπορούν να είναι εξίσου επικίνδυνα και χρήσιμα και πώς πρέπει να αμφισβητούνται. Όταν τα παιχνίδια ρόλων, οι προσομοιώσεις και η υποκριτική υλοποιούνται κατάλληλα, αυξάνουν την ευαισθητοποίηση και χτίζουν τη γνώση για τις ομοιότητες και διαφορές, τις προδιαθέσεις και προκαταλήψεις και τις λεκτικές και μη λεκτικές επικοινωνιακές συμβατικότητες.

3. Θέατρο, ποίηση και δημιουργική γραφή

Μια άλλη ομάδα δραστηριοτήτων που βοηθά να αναπτυχθεί η διαπολιτισμική ικανότητα είναι το θέατρο, η ποίηση και η δημιουργική γραφή. Όταν βλέπουμε ή διαβάζουμε έργα στον ελεύθερο χρόνο μας επειδή κάποιος στην οικογένεια ή

ανάμεσα στους φίλους ή τους συναδέλφους μάς τα συνέστησε, μαθαίνουμε για άλλους ανθρώπους με διαφορετικές πολιτιστικές ταυτότητες από ποικίλες οπτικές γωνίες. Η ανάγνωση θεατρικών έργων στη λογοτεχνία ή στο μάθημα της ξένης γλώσσας βοηθά τους μαθητές να μάθουν από και μέσα από το θέατρο με πολλούς διαφορετικούς τρόπους. Το ανέβασμα θεατρικών έργων προχωράει αυτή τη μάθηση ακόμη περισσότερο, δεδομένου ότι η ηθοποιία επιτρέπει στους ανθρώπους να εξερευνούν και να προβληματίζονται σχετικά με εμπειρίες που πιθανώς ποτέ δεν θα αντιμετώπιζαν εκτός θεάτρου.

Πολλά διηγήματα και ποιήματα επίσης προσφέρονται ιδιαίτερα για την ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας. Μπορούν να διαβαστούν, να συζητηθούν, να εικονογραφηθούν, να ξαναειπωθούν ή ακόμη και - με λίγη φαντασία και δεξιότητες δημιουργικής γραφής - να ξαναγραφούν από την οπτική γωνία των εκπαιδευόμενων.

Αυτές οι δραστηριότητες μάθησης με βάση τη λογοτεχνία, προφανώς κατάλληλες για το μάθημα της γλώσσας ή της λογοτεχνίας αλλά και προσαρμόσιμες σε άλλα μαθησιακά αντικείμενα, επιτρέπουν στους μαθητές να αποκτούν γνώσεις για ανθρώπους που δεν έχουν συναντήσει ποτέ και να μαθαίνουν για ζωές που δεν έχουν φανταστεί. Αυτές οι διαδικασίες μπορούν να βοηθήσουν τους μαθητές να αναπτύξουν τη διάθεση, να αμφισβητήσουν ό,τι συνήθως θεωρείται δεδομένο στο περιβάλλον τους, καθώς και τα στερεότυπά τους για τους άλλους ανθρώπους. Ανάλογα με το περιεχόμενο ή το μήνυμα του ποιήματος, του διηγήματος ή του θεατρικού έργου που οι καθηγητές και οι συντελεστές μάθησης επιλέγουν να χρησιμοποιήσουν, οι δραστηριότητες αυτές μπορούν ακόμη και να βοηθήσουν τους μαθητές να κατανοήσουν πώς η κοινωνία και τα άτομα μπορούν να προστατεύσουν την αξιοπρέπεια και τα ανθρώπινα δικαιώματα ανεξάρτητα από τις πολιτιστικές ταυτότητες των ατόμων.

4. Εθνογραφικές εργασίες

Οι εθνογραφικές εργασίες συνεπάγονται ότι οι μαθητές βγαίνουν έξω από την τάξη για να εξερευνήσουν τη ζωή στον πραγματικό κόσμο, με σκοπό να φέρουν πίσω την εμπειρία και τη γνώση ώστε να μπορούν να συγκρίνουν, να αναλύσουν και να προβληματιστούν σχετικά με μια διαδικασία που μπορεί, επίσης, να προάγει την

ενδοσκόπηση και την αυτοκριτική. Οι μαθητές σε μια τάξη ή οι συμμετέχοντες σε μη τυπικά εκπαιδευτικά σεμινάρια μπορούν να βοηθούνται για την κατάρτιση ενός πίνακα παρακολούθησης, βάσει του οποίου θα μπορούν να διερευνήσουν πώς οι άνθρωποι χαιρετούν ο ένας τον άλλον, πόσο χρόνο περιμένουν σε ορισμένες περιπτώσεις, τι λεκτικά και μη λεκτικά μέσα χρησιμοποιούν για να εκφράσουν σεβασμό, ευγνωμοσύνη, θυμό ή οποιαδήποτε άλλα συναισθήματα. Μια άλλη εργασία θα μπορούσε να είναι να πάρουν συνεντεύξεις από τους ανθρώπους για να διαπιστώσουν πώς ζουν οι άνθρωποι σε μια ορισμένη γειτονιά, πώς σκέφτονται ή με ποιόν τρόπο αντιμετωπίζουν συγκεκριμένες ερωτήσεις. Τα αποτελέσματα μπορούν και πάλι να παρουσιαστούν, να συγκριθούν και να αναλυθούν στην τάξη ή στην αίθουσα εκπαίδευσης προκειμένου να αναπτυχθούν κάποιες συμπεριφορές, γνώσεις ή δεξιότητες που απαιτούνται για τη διαπολιτισμική ικανότητα. Αυτές οι αναστοχαστικές συζητήσεις για τις εθνογραφικές εμπειρίες των μαθητών θα τους βοηθήσουν να σκεφτούν τις αντιδράσεις τους σε ό,τι παρατήρησαν και ειδικά τις ερμηνείες τους γιατί αντέδρασαν με συγκεκριμένους τρόπους και όχι με άλλους σε αυτό που βίωσαν κατά τη διάρκεια της «επιτόπιας εργασίας».

Οι γονείς μπορούν, επίσης, να αποφασίζουν συνειδητά την οργάνωση εκδρομών για τα παιδιά τους, κατά τη διάρκεια των οποίων μπορούν να παρατηρούν και να μαθαίνουν για τα πρότυπα, τη συμπεριφορά ή τις κοινωνικές πρακτικές ατόμων με διαφορετικές πολιτιστικές ταυτότητες που ανήκουν σε διαφορετικές εθνοτικές, θρησκευτικές ή κοινωνικο-οικονομικές ομάδες. Αυτές οι ευκαιρίες μπορούν να αξιοποιούνται για να γίνονται συγκρίσεις και καλύτερη συνειδητοποίηση των δικών τους νορμών και πρακτικών.

Μια σχετική, αλλά διακριτή μεθοδολογία με εθνογραφικές προσεγγίσεις είναι η προφορική ιστορία. Σε μη τυπικά και σε τυπικά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα, η προφορική ιστορία μπορεί να είναι μια προσέγγιση που κινητοποιείται από τους συντελεστές μάθησης, τους εκπαιδευτές ή τους δασκάλους για τη σύνδεση των μαθητών με το παρελθόν, μέσω της χρήσης συνεντεύξεων με ανθρώπους ως «ζωντανές πηγές» και μέσω της διαδικασίας ανάπτυξης της δεοντολογίας της έρευνας των κοινωνικών επιστημών για τους άλλους και τις απόψεις τους για το παρελθόν. Καθώς οι συνεντεύξεις πρέπει να πραγματοποιούνται με ευαισθησία, υπομονή και όσο το δυνατόν μικρότερη επιρροή στον ερωτώμενο, οι μαθητές αποκτούν εμπειρία ενεργητικής ακρόασης, σεβόμενοι τις άλλες απόψεις ή περιγραφές και επιτρέποντας,

και μάλιστα διευκολύνοντας, τις απόψεις αυτές να εκφραστούν ακόμα κι αν δεν συμφωνούν πλήρως μαζί τους. Και εδώ εφαρμόζεται η πολυπρισματικότητα δεδομένου ότι οι αναμνήσεις του παππού από το σχολείο μπορεί να είναι αρκετά διαφορετικές από εκείνες της γιαγιάς, για παράδειγμα.

Η προσωπική μαρτυρία της προφορικής ιστορίας μπορεί να έχει σημασία και στην άτυπη εκπαίδευση όταν, για παράδειγμα, οι παππούδες και οι γιαγιάδες αφηγούνται ιστορίες της παιδικής τους ηλικίας στα εγγόνια. Οι νεότερες γενιές συχνά εκπλήσσονται με τις διαφορές ανάμεσα στο πώς αυτές μεγαλώνουν, παίζουν και παρακολουθούν στο σχολείο και πώς αυτές οι δραστηριότητες ασκούνταν από τους γονείς και τους παππούδες τους. Επίσης, μπορεί να εκπλήσσονται όταν οι παππούδες αφηγούνται πώς αμφισβήτησαν τα πολιτιστικά πρότυπα της εποχής μέσα από τις επιλογές της ζωής τους, παρά το γεγονός ότι αυτά τα πρότυπα ήταν πιο ευρέως διαδεδομένα τότε. Αν και τέτοιου είδους συζητήσεις συχνά συμβαίνουν συμπτωματικά, παρέχουν ευκαιρίες για τους εκπαιδευόμενους να εξετάσουν πώς ο δικός τους πολιτισμός βρίσκεται σε συνεχή αλλαγή με την πάροδο του χρόνου και πώς οι πολιτισμοί συχνά αμφισβητούνται εκ των έσω.

5. Χρήση ταινιών και κειμένων

Η προβολή ταινιών ή η ανάγνωση διαφόρων τύπων κειμένων είναι δραστηριότητες που απαντώνται συχνά στην άτυπη εκπαίδευση ως δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου μεταξύ των ενηλίκων, των νέων, των παιδιών και των οικογενειών. Ανάλογα με την επιλογή της ταινίας ή του κειμένου και το είδος της αλληλεπίδρασης που λαμβάνει χώρα πριν, κατά τη διάρκεια και μετά την προβολή ή ανάγνωση, τέτοιες εμπειρίες μπορούν δυνητικά να ενισχύσουν τη διαπολιτισμική ικανότητα από τους γονείς ή τους κηδεμόνες. Οι ταινίες και τα κείμενα σε γενικές γραμμές μπορεί να αποτελέσουν τη βάση για ενδοσκόπηση και άνοιγμα στην εξερεύνηση άλλων τόπων, για συγκρούσεις και εντάσεις που σχετίζονται με την ποικιλότητα, είτε στο παρελθόν είτε σήμερα, σε πλαίσιο που ενδεχομένως δε θα μπορούσε ποτέ να είναι πραγματικά προσβάσιμο στους μαθητές.

Όσον αφορά στις ταινίες και τα κείμενα, σε μη τυπικά και σε τυπικά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα, οι συντελεστές μάθησης ή οι καθηγητές μπορούν σκοπίμως να επιλέγουν να συζητήσουν ταινίες, σκηνές ταινιών ή αποσπάσματα από γραπτές πηγές όπου η ποικιλότητα αποκτά κρίσιμη σημασία, είτε ζητώντας από τους μαθητές να συζητήσουν την άποψή τους για τα γεγονότα είτε να συμεριστούν την άποψη και να συμπάσχουν με τους ανθρώπους που συμμετέχουν σε μια συγκεκριμένη σκηνή ή απόσπασμα κειμένου. Οι συζητήσεις αυτές μπορούν να επικεντρωθούν ειδικά στο γιατί νομίζουν ότι αυτοί οι άνθρωποι μιλούν μεταξύ τους, αλλά αποτυγχάνουν να επικοινωνήσουν πραγματικά, αν είναι έκδηλη η διαπολιτισμική ικανότητα και, αν, και για ποιο λόγο η πολιτιστική ποικιλότητα τροφοδοτεί ένταση και σύγκρουση στα επιλεγμένα αποσπάσματα. Σε πιο προχωρημένο επίπεδο, οι μαθητές μπορούν να ασκούν δραστηριότητες που απαιτούν από αυτούς να μουν στη θέση του σκηνοθέτη, του σεναριογράφου ή του συγγραφέα για να συζητήσουν τις πιθανές προθέσεις τους ή το μήνυμα της συγκεκριμένης ταινίας ή του κειμένου και τη δυνητική χρήση ή κατάχρησή του από ομάδες οι οποίες είτε υποστηρίζουν ή απορρίπτουν την ανάγκη για διαπολιτισμική επικοινωνία. Τέτοιες δραστηριότητες ευαισθητοποιούν τις πολλαπλές απόψεις των μαθητών και αναπτύσσουν την κριτική σκέψη τους, δεδομένου ότι οι ταινίες και τα κείμενα δημιουργούνται από σκηνοθέτες και συγγραφείς για να καταναλωθούν από το κοινό με συγκεκριμένους τρόπους, και είναι ευθύνη του κοινού να αποδομήσει κριτικά, αντί να καταναλώνει παθητικά οποιαδήποτε κινούμενη εικόνα ή γραπτό κείμενο.

6. Δημιουργία εικόνας/ σταθερές εικόνες στην τάξη

Αυτό το είδος της δραστηριότητας είναι καταλληλότερο για τα μη τυπικά και τα τυπικά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα. Οι συντελεστές μάθησης ή οι καθηγητές ενθαρρύνουν τους μαθητές να χρησιμοποιούν το σώμα τους και ο ένας τον άλλον για να δημιουργήσουν μια σταθερή εικόνα, η οποία περιλαμβάνει έναν αριθμό ανθρώπων. Αυτή η εικόνα μπορεί να είναι μια προσπάθεια να ξαναδημιουργήσουν μια ομάδα ανθρώπων που έχουν δει ή να δημιουργήσουν ένα νέο ή φανταστικό πρόσωπο ή ομάδα ανθρώπων. Δεδομένου ότι πρέπει να συνεργάζονται για να ολοκληρώσουν το έργο (διαφορετικά επίπεδα δυσκολίας θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν: συμμετοχή στο έργο χωρίς ομιλία και μόνο με τη χρήση μη λεκτικής

επικοινωνίας ή επαναδημιουργία μιας εικόνας που δεν είναι πλέον παρούσα για να παραπέμψουν σε αυτήν), πρέπει να επικοινωνούν σωστά και αποτελεσματικά. Επιπλέον, εάν η εικόνα που πρόκειται να επαναδημιουργηθεί σχετίζεται με στοιχεία πολιτισμών, τότε οι μαθητές χρειάζονται ουσιαστικές γνώσεις για να στέκονται ή να χρησιμοποιούν τη γλώσσα του σώματος με κατάλληλους πολιτισμικά τρόπους για την εποχή, το θέμα και το πλαίσιο του επαναδημιουργηθέντος γεγονότος. Επιπρόσθετα, η σταθερή εικόνα μπορεί να γίνει μια εικόνα κινητή και ομιλούσα, ενθαρρύνοντας έτσι τους μαθητές να κινούνται και να μιλούν με τρόπους που ταιριάζουν στο γεγονός. Εναλλακτικά, η υπόλοιπη ομάδα ή τάξη μπορεί να φωτογραφίζει ή να βιντεοσκοπεί τη σταθερή ή κινητή εικόνα και να δημιουργεί "συννεφάκια ομιλίας" και διαλόγους που πρέπει να ερμηνευθούν θεατρικά, οι οποίοι και πάλι απαιτούν και αναπτύσσουν διαπολιτισμικές ικανότητες, αφού το περιεχόμενο και το ύφος αυτών των συνομιλιών θα πρέπει να είναι κατάλληλα, χρησιμοποιώντας ενδεχομένως μια διαφορετική γλώσσα από αυτή που συνήθως χρησιμοποιείται στην τάξη. Προηγμένες και πιο περίπλοκες δημιουργίες εικόνας μπορούν εύκολα να οδηγήσουν στο θέατρο ή σε δραστηριότητες με παιχνίδια ρόλων, όπως περιγράφηκαν παραπάνω.

Αυτά τα είδη δραστηριότητας παρέχουν ευκαιρίες στους εκπαιδευόμενους να αναπτύξουν στάσεις εξωτερίκευσης και περιέργεια να μάθουν για άλλους ανθρώπους, δεξιότητες για αλλαγή ή προσαρμογή του τρόπου σκέψης σύμφωνα με την κατάσταση ή το γενικό πλαίσιο και ευαισθητοποίηση και κατανόηση των παραδοχών, προκαταλήψεων, στερεότυπων και προδιαθέσεων των ίδιων και των άλλων ανθρώπων, αυξάνοντας επιπλέον την *επικοινωνιακή ευαισθητοποίηση*.

7. Κοινωνικά δίκτυα και άλλα διαδικτυακά εργαλεία

Η ηλεκτρονική επικοινωνία με τους άλλους φέρει εγγενώς στοιχεία διαπολιτισμικής επικοινωνίας. Το Διαδίκτυο επιτρέπει την ανταλλαγή απόψεων και θέσεων μεταξύ μεγάλων και ποικίλων ομάδων ατόμων που διαφορετικά δύσκολα θα συναντιόνταν και θα αλληλεπιδρούσαν. Στο πλαίσιο αυτό, η εξάπλωση των κοινωνικών δικτύων αντανακλά και ενθαρρύνει την ανάγκη των ανθρώπων να αλληλεπιδρούν: το Διαδίκτυο είναι ένας σημαντικός χώρος για την άτυπη εκπαίδευση για νέους ανθρώπους, καθώς και για ενήλικες που γίνονται χρήστες και παραγωγοί

περιεχομένου. Παρά τις πιθανές αρνητικές επιδράσεις και τους εγγενείς κινδύνους, η χρήση κοινωνικών δικτύων και άλλων διαδικτυακών εργαλείων μπορεί επίσης να αναπτύξει τη διαπολιτισμική ικανότητα.

Μαζί με τη τηλεδιάσκεψη και τις διαδικτυακές βιντεοδιασκέψεις, τα κοινωνικά δίκτυα (μεταξύ άλλων πλατφόρμες, δικτυακοί χώροι συζήτησης, δημόσια φόρουμ) αποτελούν ισχυρά εργαλεία για να αναπτύξουν οι συντελεστές μάθησης και οι καθηγητές τη διαπολιτισμική ικανότητα σε οποιοδήποτε περιβάλλον μάθησης. Καθώς θέματα κοινωνικής τάξης, θρησκείας, εθνότητας, φύλου ή γενετήσιου προσανατολισμού συχνά γίνονται εμφανή σε αυτές τις αλληλεπιδράσεις, η διαπολιτισμικά επαρκής επικοινωνία σε αυτό το πλαίσιο απαιτεί και πολιτισμική συνείδηση και ευαισθησία, έτσι ώστε οι απόψεις, οι γνώμες και τα σχόλια που ανταλλάσσονται να χαρακτηρίζονται από σεβασμό, ακόμα κι όταν εκφράζουν διαφωνίες. Η προθυμία να έχουν επαφές με τη «διαφορετικότητα» και να βιώνουν διαπολιτισμικές συναντήσεις μπορεί να ενθαρρυνθεί μέσω της χρήσης αυτών των μέσων. Μαθητές κάθε μαθήματος που μοιράζονται μια κοινή γλώσσα ή ομάδες (τάξεις) μαθητών μιας ξένης γλώσσας μπορούν να συμμετέχουν από όλο τον κόσμο σε διαδικτυακά προγράμματα συνεργασίας που διαρκούν από λίγες συνεδριάσεις έως αρκετούς μήνες. Σε ένα τέτοιο διαδικτυακό πρόγραμμα συνεργασίας, οι μαθητές παρουσιάζουν τους εαυτούς τους, παίρνουν συνέντευξη μεταξύ τους, συζητούν προβλήματα και ολοκληρώνουν τις εργασίες που είχαν σχεδιαστεί και προετοιμαστεί από τους δασκάλους ή συντονιστές πριν από την έναρξη του έργου. Για πολλούς, αυτή η εμπειρία μπορεί να είναι η πρώτη φορά που γνωρίζουν ανθρώπους με εντελώς διαφορετικές πολιτιστικές ταυτότητες.

Όταν εποπτεύονται προσεκτικά, οι ιστότοποι κοινωνικής δικτύωσης μπορούν επίσης να συμβάλουν στην ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας με το να επικεντρώνονται σε προβλήματα ή θέματα που έχουν άμεση σχέση με τη διαπολιτισμική ικανότητα, την παγκόσμια ιθαγένεια ή τα εμπόδια στο διαπολιτισμικό διάλογο, όπως η επίλυση συγκρούσεων, η ειρήνη, οι τοπικές και διεθνείς συγκρούσεις. Για παράδειγμα, συζητώντας για τους διάφορους παράγοντες της δημιουργίας και της επίλυσης συγκρούσεων όχι μόνον απαιτεί διαπολιτισμική ικανότητα, αλλά επίσης την αναπτύσσει ακόμα περισσότερο.

Η ηλεκτρονική επικοινωνία αναπτύσσει επίσης την *επικοινωνιακή ευαισθητοποίηση* και τη *συνειδητοποίηση της φωνής μας*. Οι μαθητές αποκτούν γνώση και κατανόηση για το πώς αυτοί και οι άλλοι άνθρωποι μεταφέρουν ένα μήνυμα, άμεσα και έμμεσα (από τα συμφραζόμενα), και συνειδητοποιούν πώς τα παραγλωσσολογικά στοιχεία διαπερνούν και τη διαπροσωπική και τη διαδικτυακή επικοινωνία.

Η ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας μπορεί επίσης να προκύψει μέσα από την τεράστια ποικιλία των πόρων, των υλικών και των απόψεων που διατίθενται διαδικτυακά, εφόσον υπάρχει καθοδηγούμενη χρήση στα άτυπα, μη τυπικά και τυπικά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα, η οποία μπορεί να εξασφαλίσει ότι οι χρήστες ασχολούνται με δραστηριότητες που απαιτούν από αυτούς να κατανοήσουν και να ερμηνεύσουν τις πηγές πληροφοριών. Τέλος, η τρέχουσα ανάπτυξη των διαδικτυακών κοινοτήτων πρακτικής εξάσκησης (η συγκέντρωση επαγγελματιών και ακτιβιστών στην κατασκευή της συλλογικής γνώσης) θα αυξήσει ενδεχομένως την ανταλλαγή ιδεών και τη δημιουργικότητα γύρω από το ερώτημα του πώς η εκπαίδευση μπορεί να συμβάλλει στην ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ευαισθητοποίησης και της διαπολιτισμικής ικανότητας.

Αν και όλο το φάσμα αυτών των εμπειριών μπορεί να είναι χρήσιμο, είναι καθοριστικής σημασίας η διευκόλυνση και η καθοδήγηση του προβληματισμού των συμμετεχόντων σχετικά με αυτές τις εμπειρίες. Περιστατικά κακής ή δύσκολης επικοινωνίας μπορούν να ιδωθούν ως παιδαγωγικές προκλήσεις για περαιτέρω βελτίωση, παρά ως προβλήματα ή εμπόδια. Συζητήσεις για το τι πήγε λάθος, ποια εκούσια ή ακούσια μηνύματα ήταν εις βάρος της επικοινωνίας και πώς η μελλοντική επικοινωνία μπορεί να είναι διαπολιτισμικά πιο ευαίσθητη θα έχουν ως συνέπεια την καταλληλότερη αντιμετώπιση τέτοιων δυσκολιών στο μέλλον.

Αυτές οι διαδικτυακές δραστηριότητες μέσω κοινωνικών δικτύων, όταν συνοδεύονται και εποπτεύονται κατάλληλα, επιτρέπουν στους μαθητές να αναπτύξουν στάσεις που τους βοηθούν να χειρίζονται τα συναισθήματά τους όταν έρχονται αντιμέτωποι με την αμφισημία και την αβεβαιότητα. Οι δραστηριότητες μπορεί, επίσης, να ενισχύσουν την τάση τους να συνεργάζονται με άτομα με διαφορετικές πολιτιστικές ταυτότητες, να τους βοηθήσουν να αποκτήσουν δεξιότητες ώστε να ακούνε τους ανθρώπους προκειμένου να κατανοήσουν τις ιδέες και τις προθέσεις τους και να αναπτύξουν επικοινωνιακή ευαισθητοποίηση, συμπεριλαμβανομένης της

ευαισθητοποίησης για το γεγονός ότι οι γλώσσες άλλων λαών μπορεί να εκφράζουν κοινές ιδέες με ένα μοναδικό τρόπο ή μπορεί να εκφράζουν μοναδικές ιδέες που είναι δύσκολο να κατανοηθούν μέσω κάποιας άλλης γλώσσας.

Ένα παράδειγμα δραστηριότητας με λεπτομερή περιγραφή

Αυτή η ενότητα περιγράφει ένα από τα παραδείγματα του πώς μια προγραμματισμένη δραστηριότητα μάθησης μπορεί να αναπτύξει τη διαπολιτισμική ικανότητα. Αυτή η δραστηριότητα περιλαμβάνει μια ομάδα 20 μαθητευόμενων (εκπαιδευόμενοι, σπουδαστές ή μαθητές). Μπορεί να χρησιμοποιηθεί σαν εισαγωγική δραστηριότητα για να δώσει στους μαθητευόμενους την ευκαιρία να ξεκινήσουν να προβληματίζονται σε θέματα διαπολιτισμικής επικοινωνίας. Τα κουτιά στην περιγραφή περιέχουν πληροφορίες σχετικές με τη διαδικασία της διδασκαλίας και της μάθησης για τους συντελεστές μάθησης της μάθησης.

Εκπαιδευτικοί πόροι του προγράμματος Pestalozzi. Η αυλή του γείτονα

Σκοπός

Ο σκοπός της δραστηριότητας είναι να αυξήσει την ευαισθητοποίηση των μαθητευόμενων για τις ψυχοκοινωνικές δυναμικές της αποδοχής/του αποκλεισμού, της συνεργασίας/του ανταγωνισμού, της διάκρισης και της προκατάληψης. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να αναπτυχθεί ο προβληματισμός των μαθητευόμενων για τις δικές τους νοοτροπίες, πεποιθήσεις και αξίες και για να τους βοηθήσει να αποκτήσουν νέες δεξιότητες και να αναπτύξουν τη γνώση τους για σημαντικές έννοιες που σχετίζονται με τη διαπολιτισμική ικανότητα, όπως η ταυτότητα, η διάκριση, η ετερότητα, η ενσυναίσθηση, η διαφορετικότητα, η συνεργασία και η αλληλεξάρτηση.

Πόροι

- Ένας μεγάλος τακτοποιημένος χώρος, αυτοκόλλητα τεσσάρων χρωμάτων

Χρόνος

- Δραστηριότητα 15 λεπτών, απολογισμός 30 λεπτών

Διαδικασία

1. Σε αυτή τη δραστηριότητα, ζητείται από τους μαθητευόμενους να κάνουν έναν κύκλο. Ο συντελεστής μάθησης τους δίνει τις ακόλουθες οδηγίες:

«Πρόκειται να αρχίσουμε μια δραστηριότητα. Σε αυτή τη δραστηριότητα δεν επιτρέπεται να μιλάτε καθόλου.»

Πρώτα θα σας ζητήσω να κλείσετε τα μάτια, λίγο πιο μετά θα μπορείτε να τα ανοίξετε, αλλά ακόμα και τότε, δεν πρέπει να μιλάτε.. Είναι σημαντικό να μην μιλήσετε καθόλου σε όλη τη διάρκεια της άσκησης. . Τώρα παρακαλώ κλείστε τα μάτια σας.»

2. Ο παράγοντας διευκόλυνσης, κατόπιν, τους βάζει σιωπηλά μικρά χρωματιστά αυτοκόλλητα στο μέτωπο των συμμετεχόντων. Για παράδειγμα, μέσα σε μια ομάδα 20 συμμετεχόντων, η κατανομή μπορεί να είναι η ακόλουθη:

- Πλειοψηφία = μπλε αυτοκόλλητα στα μέτωπα 8 συμμετεχόντων
- Δεύτερη Πλειοψηφία = πράσινα αυτοκόλλητα στα μέτωπα 6 συμμετεχόντων
- Πρώτη μειοψηφία = κίτρινα αυτοκόλλητα στα μέτωπα 3 συμμετεχόντων
- Δεύτερη μειοψηφία = κόκκινα αυτοκόλλητα στα μέτωπα 2 συμμετεχόντων
- Ένας συμμετέχων παραμένει χωρίς αυτοκόλλητο

Ο αριθμός των αυτοκόλλητων από κάθε χρώμα προορίζεται για να προβάλει κοινωνικές ανισότητες. Πολύ γρήγορα, οι συμμετέχοντες στην ομάδα της πλειοψηφίας πολύ πιθανόν να αισθανθούν πιο βέβαιοι από τους άλλους και να θελήσουν να γίνουν ηγέτες στην εν λόγω εργασία.

---

3. Ο συντελεστής μάθησης δίνει την παρακάτω οδηγία στην ομάδα:

«Όταν μιλήσω θα ανοίξετε τα μάτια σας αλλά δεν θα μπορείτε να μιλήσετε. Αυτό που πρέπει να κάνετε είναι να γίνετε ομάδες. (ο συντελεστής μάθησης το λέει αυτό δύο φορές). Τώρα μπορείτε να ανοίξετε τα μάτια σας ... και κάνετε ομάδες.»

Η διατύπωση της ερώτησης είναι σημαντική. Παρόλο που δεν δόθηκε η εντολή στους συμμετέχοντες να γίνουν ομάδα με κριτήριο το χρώμα, αυτό είναι το πιο πιθανό να κάνουν αφού ο συντελεστής μάθησης δεν έχει δώσει καμία οδηγία και κανένα κριτήριο για την ομαδοποίηση. Εξαιτίας της ανθρώπινης συνήθειας της ταξινόμησης των πραγμάτων στον περιβάλλοντα χώρο, η ομάδα θα διαιρεθεί σε υποομάδες των μπλε, των πράσινων, των κίτρινων και των κόκκινων και θα αφήσουν τον συμμετέχοντα χωρίς αυτοκόλλητο μόνο και απομονωμένο.

---

4. Η ομάδα δουλεύει για όσο διάστημα νιώθει άνετα, ενώ ο συντελεστής μάθησης παρατηρεί τις συμπεριφορές και τις απόψεις των συμμετεχόντων και κρατάει σημειώσεις κατά τη διάρκεια του απολογισμού της δραστηριότητας.

Κάνοντας την άσκηση οι συμμετέχοντες (ενήλικες, παιδιά, νέοι άνθρωποι, πολιτικοί κλπ), συνειδητοποιούν ότι επειδή δεν ξέρουν τι υπάρχει στο μέτωπό τους, χρειάζεται να βασιστούν ο ένας στον άλλον για να ολοκληρώσουν την εργασία. Μόνο οι άλλοι μπορούν να δουν σε ποιο χρώμα ανήκουν και δεν μπορούν να μιλήσουν ο ένας στον άλλον για να επικοινωνήσουν. Θα πάρει 10 με 15 λεπτά για την ομάδα για να επιλύσει αυτή τη δυσκολία. Χρειάζεται εμπιστοσύνη, συνεργασία και δημιουργικότητα για να ολοκληρωθεί η εργασία που τους έχει ανατεθεί. Είναι μια πολύ δυνατή άσκηση και το κομμάτι του απολογισμού πάντα φέρνει πολύ υλικό για προβληματισμό.

---

5. Οι συμμετέχοντες μπορούν να παραμείνουν εκεί που είναι μετά τη σιωπηρή δραστηριότητα ομαδοποίησης, αλλά, φυσικά, τώρα μπορούν να μιλούν. Ο συντελεστής μάθησης θα τους προετοιμάσει για τη συνεδρία του απολογισμού με κάποια ερωτήματα:

«Πώς αισθανόσουν όταν είχες τα μάτια σου κλειστά;»

Οι συμμετέχοντες μπορούν να προβληματιστούν σχετικά με την εμπειρία τους κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας: δηλαδή, το να μην είναι σε θέση να χρησιμοποιήσουν τη γλώσσα για επικοινωνία και να στέκονται χωρίς να βλέπουν τους άλλους. Σε αρκετές περιπτώσεις, θα προκύψει μια συζήτηση σχετικά για τη ζωή με ειδικές ανάγκες και πώς μπορεί να νιώθει κανείς σε τέτοιες καταστάσεις στην πραγματική ζωή. Μερικοί αισθάνονται αυτό το μέρος της δραστηριότητας να είναι απειλητικό και εκφράζουν ανησυχία.

«Ποιά ήταν η πρώτη σας αντίδραση όταν ανοίξατε τα μάτια σας;»

Συζητώντας τα συναισθήματά μας είναι μία σημαντική συνιστώσα της διαπολιτισμικής ικανότητας για ανάπτυξη και μάθηση. Πολλά συναισθήματα μπορούν να εκφραστούν σ' αυτό το σημείο: το συναίσθημα της μοναξιάς, το συναίσθημα του να είσαι χαμένος ή ακόμα και αντίθετα συναισθήματα – πώς αισθανόμαστε όταν συνειδητοποιούμε ότι γινόμαστε αντιληπτοί και αξιολογούμε επί τη βάσει κριτηρίων που είναι άγνωστα σε μας. Ενώ οι συμμετέχοντες εκφράζονται, ο συντελεστής μάθησης μπορεί να εισάγει ορισμένες έννοιες όπως η ταυτότητα, οι διακρίσεις ή την έννοια της ετερότητας και την αντίληψη του εαυτού μας από τους άλλους.

«Πώς αισθανθήκατε μη μπορώντας να μιλήσετε;»

Η ομάδα θα κάνει παραλληλισμούς με καταστάσεις της πραγματικής ζωής. Συχνά η συζήτηση θα οδηγήσει την ομάδα στο να συζητήσει το αίσθημα της αδυναμίας σε καταστάσεις όπου κάποιος δεν μπορεί να κάνει τον εαυτό του κατανοητό ή στο να συζητήσει τα γλωσσικά εμπόδια και τη μη-λεκτική γλώσσα.

«Τι στρατηγικές σκεφτήκατε για να κάνετε την εργασία;»

Οι συμμετέχοντες με το να συζητήσουν τις οδηγίες και πώς αυτές έγιναν κατανοητές, σταδιακά θα συνειδητοποιήσουν τα είδη συμπεριφορών που εμφανίστηκαν στην ομάδα. Οι συμμετέχοντες χρειάζεται να κατανοήσουν κατά τη διάρκεια των συζητήσεων του απολογισμού ότι θα μπορούσαν να είχαν επιλέξει εναλλακτικές μεθόδους ομαδοποίησης και δεν υπήρχε τίποτα

στις οδηγίες που δόθηκαν από το διαμεσολαβητή που θα έπρεπε να τους είχε οδηγήσει να διαχωρίσουν και να σχηματίσουν τις κόκκινες, μπλε, πράσινες και κίτρινες ομάδες: θα μπορούσαν να είχαν σχηματίσει όσο πιο πολλές υποομάδες γινόταν, αποτελούμενες από τα διαθέσιμα χρώματα (μια ομάδα ουράνιου τόξου, για παράδειγμα, αποδεχόμενοι τη διαφορετικότητα μέσα στην ομάδα), ή θα μπορούσαν να είχαν αποφασίσει να μην αφήσουν κανέναν απομονωμένο και να περιλάβουν «τον μοναχικό» σε οποιαδήποτε ομάδα. Αυτό το θέμα είναι βασικό στη διαδικασία μάθησης και θα οδηγήσει τους συμμετέχοντες να συνειδητοποιήσουν πώς έβγαλαν συμπεράσματα ή να αναλύσουν με κριτική σκέψη τη τάση τους για διαχωρισμό, να προβληματιστούν για το ασυνείδητο επίπεδο της λήψης των αποφάσεών τους και να κατανοήσουν γιατί επέλεξαν τις συγκεκριμένες στρατηγικές και όχι άλλες. Η ομάδα μπορεί στη συνέχεια να εξελιχθεί περαιτέρω με το να μελετήσει άλλες εναλλακτικές που θα μπορούσαν να είχαν ληφθεί, ο συντελεστής μάθησης μπορεί να αποφασίσει να δώσει περισσότερες έννοιες που είναι βασικές για τη διαπολιτισμική ικανότητα (ενσυναίσθηση, ποικιλία, συνεργασία, αλληλεξάρτηση) και να αναγνωρίσει στάσεις, δεξιότητες και γνώσεις που μπορούν να παρακινήσουν συμπεριφορές που υποστηρίζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και την κοινωνική ένταξη.

«Αυτό τι σας κάνει να σκεφτείτε όταν το συγκρίνετε με καταστάσεις της πραγματικής ζωής»

Σε αυτό το σημείο οι συμμετέχοντες μπορεί να αρχίσουν να γενικεύουν αυτά που έμαθαν σε διαφορετικά περιβάλλοντα και να τα εφαρμόζουν στις δικές τους εμπειρίες και συζητήσεις. Συχνά η συζήτηση θα κάνει την ομάδα να συνειδητοποιήσει τις συνέπειες των αποκάλυπτων και των συγκαλυμμένων συμπεριφορών διακριτικής μεταχείρισης σε μικρές ομάδες, κοινωνικές ομάδες, καθώς και σε παγκόσμιο επίπεδο.

---

6. Μερικές συμβουλές για τους συντελεστές μάθησης: η μεγάλη πλειοψηφία των ομάδων καταφέρνει να βγάλει εις πέρας την εργασία, ωστόσο, σε σπάνιες περιπτώσεις μια ομάδα μπορεί να αντιμετωπίσει τόσο πολλές δυσκολίες συνεργασίας που να μην μπορεί να βρει λύση. Αυτό είναι πολύ σπάνιο, αλλά αν αυτό συμβεί τότε

ο συντελεστής μάθησης πρέπει να αποφασίσει πότε είναι καλή στιγμή να σταματήσει την ομαδική εργασία.

Αυτή η δραστηριότητα μπορεί να γίνει σε ένα μάθημα, ή σε μια συνεδρία στο χώρο εργασίας, στην επιμόρφωση των δασκάλων, ή σε οργανώσεις δραστηριοτήτων για τους νέους κλπ. Η διάρκεια (περίπου 45 λεπτά μαζί με την προφορική αναφορά) επιτρέπει στο δάσκαλο να την εντάξει σε ένα μάθημα στην τάξη. Πιθανά μαθήματα της σχολικής διδακτέας ύλης, στα οποία μπορεί να ενταχθεί, είναι: Η Αγωγή του πολίτη, Εκπαίδευση για τη δημοκρατική αγωγή του πολίτη, Εκπαίδευση στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, Γλώσσα και Επικοινωνία, Φιλοσοφία και Δεοντολογία, Δεξιότητες Ζωής και Διαχείριση τάξης.

Προτεινόμενες πηγές

Μια λίστα από τις προτεινόμενες πηγές που υποστηρίζουν όλες τις δραστηριότητες αυτής της ενότητας προσφέρονται στην ενότητα 8 (σελ.69-72)

6. Συμπέρασμα

Οι διαπολιτισμικές συναντήσεις έχουν γίνει ένα καθημερινό φαινόμενο για ένα μεγάλο αριθμό ανθρώπων σε πολλές χώρες. Η ιδιαίτερα υψηλού επιπέδου φυσική και εικονική διαπολιτισμική επαφή έχει τη δυνατότητα να οδηγήσει στον προσωπικό πλουτισμό και όφελος, γιατί από τη στιγμή που συναντάμε τη διαφορετικότητα, ή ό,τι θεωρούμε ως διαφορετικό, μας προσφέρεται μια ευκαιρία για να μάθουμε από, μαζί και σχετικά με τους άλλους, αλλά και για τον ίδιο τον εαυτό μας. Προκειμένου να επωφεληθούμε από τη διαφορετικότητα, είναι πολύ σημαντικό οι διακρίσεις, οι ανισότητες και τα διαρθρωτικά μειονεκτήματα να αντιμετωπίζονται, έτσι ώστε να διασφαλίσουμε το γεγονός ότι όλοι είναι σε θέση να απολαμβάνουν την πραγματική ισότητα στην ευκαιρία και να διασφαλίσουμε τη συμμετοχή όλων στις διαπολιτισμικές συναντήσεις και στο διαπολιτισμικό διάλογο επί ίσοις όροις. Επίσης, είναι ζωτικής σημασίας η διαπολιτισμική ικανότητα των ανθρώπων να αναπτύσσεται ούτως ώστε να τους δίνει τη δυνατότητα να κατανοούν, να εκτιμούν και να σέβονται ο ένας τον άλλο μέσα από τις διαπολιτισμικές διαφορές και να τους δίνει, επίσης, την ικανότητα να συνεισφέρουν ενεργά σε κοινωνίες που επωφελούνται από την πολυμορφία.

Η ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας μέσω της εκπαίδευσης αποτελεί ένα ισχυρό εργαλείο για την επίτευξη της διαπολιτισμικής κατανόησης, εκτίμησης και σεβασμού. Μπορεί να βοηθήσει τους ανθρώπους να αναπτύξουν την ικανότητα που έχουν ανάγκη ώστε να είναι σε θέση να συμμετέχουν σε ουσιαστικό διαπολιτισμικό διάλογο και να ζουν σε αρμονία με ανθρώπους που θεωρούνται ότι προέρχονται από διαφορετικά διαπολιτισμικά υπόβαθρα. Το παρόν έργο παρουσίασε ένα εννοιολογικό πλαίσιο για τη διαπολιτισμική ικανότητα, καθώς και τις παιδαγωγικές αρχές πάνω στις οποίες η ανάπτυξή της μπορεί να ενισχυθεί, ένα πλαίσιο που μπορεί να αναπτυχθεί μέσα σε άτυπα, μη-τυπικά ή τυπικά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα. Αυτή η προσέγγιση μας δείχνει και άλλες οδούς πέρα από αυτή του επίσημου σχολείου που θεωρούταν έως τώρα ως η μοναδική λύση για κοινωνική αλλαγή και αναγνωρίζει το ρόλο και τη σπουδαιότητα των τριών τύπων εκπαίδευσης. Έτσι, αναγνωρίζει ότι η ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας είναι ευθύνη τόσο των ατόμων όσο και των

ιδρυμάτων και η επιδίωξη της είναι μια συνεχής, σύνθετη και δυναμική διαδικασία σε όλη τη διάρκεια της ζωής μας ως μαθητευόμενοι.

Η διαπολιτισμική ικανότητα και η πραγματοποίηση ενός κοινωνικού οράματος πάνω στο οποίο θα βασίζεται, προκειμένου να έχουν επιτυχημένη ανάπτυξη, θα πρέπει να βασιστούν στη δέσμευση και τη στήριξη ενός ευρέως φάσματος ενδιαφερομένων, συμπεριλαμβανομένων των πολιτικών, των φορέων χάραξης πολιτικής, των επαγγελματιών της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, των θρησκευτικών, πνευματικών και κοινωνικών ηγετών, των γονέων και κηδεμόνων και φυσικά των ίδιων των εκπαιδευόμενων. Για να καταστήσουμε δυνατή την ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας μέσω της εκπαίδευσης, απαιτείται η αφοσιωμένη υποστήριξη όλων των ενδιαφερομένων. Το παρόν έργο στοχεύει στο να εμπνεύσει αυτή τη στήριξη.

7. Επιπλέον μελέτη

Arnesen A. L., Allan J. and Simonsen E. (eds) (2010), *Policies and practices for teaching sociocultural diversity*, Council of Europe Publishing, Strasbourg.

Barrett M. (2007), *Children's knowledge, beliefs and feelings about nations and national groups*, Psychology Press, Hove.

Berardo K. and Deardorff D. (2012), *Building cultural competence: innovative activities and models*, Stylus, Sterling VA.

Byram M. (2009), *Multicultural societies, pluricultural people and the project of intercultural education*, Council of Europe Publishing, Strasbourg.

Byram M. and Zarate G. (1995), *Young people facing difference: some proposals for teachers*, Council of Europe Publishing, Strasbourg.

Byram M., Gribkova B. and Starkey H. (2002), *Developing the intercultural dimension in language teaching: a practical introduction for teachers*, Council of Europe Publishing, Strasbourg.

Council of Europe (2008), *White Paper on Intercultural Dialogue: "Living together as equals in dignity"*. Launched by the Council of Europe Ministers of Foreign Affairs at their 118th Ministerial Session, Strasbourg, 7 May 2008.

Council of Europe (2009), *Autobiography of intercultural encounters*, Council of Europe Publishing, Strasbourg.

Deardorff D. K. (ed.) (2009), *SAGE handbook of intercultural competence*, Sage, London.

Huber J. (ed.) (2012), *Intercultural competence for all – Preparation for living in a heterogeneous world*, Council of Europe Publishing, Strasbourg.

Jackson J. (ed.) (2012), *The Routledge handbook of language and intercultural communication*, Routledge, London.

Mompoin - Gaillard P. (2011), "'Savoirs' and values vs. themes: transversal components of teaching for strengthening democratic societies", in Huber J. and Mompoin - Gaillard P. (eds), *Teacher education for change*, Council of Europe Publishing, Strasbourg.

Straub J., Weidemann A. and Weidemann D. (eds) (2007), *Handbuch Interkulturelle Kommunikation und Kompetenz*, Metzler, Stuttgart.

UNESCO (2007), *UNESCO guidelines on intercultural education*, UNESCO, Paris.

8. Προτεινόμενες πηγές για υποστήριξη των δραστηριοτήτων που περιγράφονται στην ενότητα 5

Πώς μπορούν να συμβάλουν *όλοι* οι εκπαιδευτικοί

Brett P., Mompoin - Gaillard P. and Salema M. H. (2009), *How all teachers can support citizenship and human rights education: a framework for the development of competences*, Council of Europe Publishing, Strasbourg.

Εμπειρική μάθηση

Kolb D. A. (1984), *Experiential learning: experience as the source of learning and development*, Prentice Hall, Englewood Cliffs, NJ.

Βιωματική μάθηση

Aronson E. (2001), *Nobody left to hate: teaching compassion after Columbine*, W. H. Freeman & Co., New York.

Kagan S. and Kagan M. (2009), “Cooperative learning: frequent questions”, in Kagan S. and Kagan M. (2009), *Kagan cooperative learning*, Kagan Online Publishing, San Clemente, CA.

Πολυπρισματικότητα

Council of Europe (2008), COMPASITO – *Manual on human rights education for children*, Council of Europe Publishing, Strasbourg.

Council of Europe and European Commission (2000), T-Kit No. 4 – *Intercultural learning*, Council of Europe Publishing, Strasbourg.

Huber-Kriegler M., Lázár I. and Strange J. (2003), *Mirrors and windows – An intercultural communication textbook*, Council of Europe Publishing, Strasbourg.

Stradling R. (2003), *Multiperspectivity in history teaching: a guide for teachers*, Council of Europe Publishing, Strasbourg.

Pestalozzi Training Resources, training unit entitled “History teaching and multiperspectivity”, available at www.coe.int/pestalozzi, accessed 18 October 2013.

Παιχνίδι ρόλων, προσομοίωση και υποκριτική

Chapters by Bolton and Heathcote in M. Byram and M. Fleming (eds) (1998), *Language learning in intercultural perspective: approaches through drama and ethnography*, Cambridge University Press, Cambridge.

Pestalozzi Training Resources, training units entitled “Education for linguistic and intercultural diversity”, “Intercultural education” and “Pestalozzi core knowledge, skills and attitudes for all teachers”, available at www.coe.int/pestalozzi, accessed 18 October 2013.

Θέατρο, ποίηση και δημιουργική γραφή

Burwitz-Melzer E. (2001), “Teaching intercultural communicative competence through literature”, in Byram M., Nichols A. and Stevens D. (eds) (2001), *Developing intercultural competence in practice, Multilingual Matters*, Clevedon.

Peck C. et al. (2007), “Methods and materials to develop intercultural competence”, in I. Lázár et al. (eds) (2007), *Developing and assessing intercultural communicative competence*, ECML/Council of Europe Publishing, Strasbourg.

Pestalozzi Training Resources, training unit entitled “Pestalozzi core knowledge, skills and attitudes for all teachers”, available at www.coe.int/pestalozzi, accessed 18 October 2013.

Εθνογραφία

Byram M. and Fleming M. (eds) (1998), *Language learning in intercultural perspective: approaches through drama and ethnography*, Cambridge University Press, Cambridge.

Fischer C., Costache S. and Makriyianni C. (2011), *Introducing oral history. When living people’s stories become history*, Association for Historical Dialogue and Research, Nicosia.

Pestalozzi Training Resources, training units entitled “Diversity of world views and world knowledge in the classroom” and “Education for linguistic and intercultural diversity”, available at www.coe.int/pestalozzi, accessed 18 October 2013.

Ταινία

Peck C. (2007), “Guidelines for using films to develop intercultural competence”, in I. Lázár et al. (eds) (2007), *Developing and assessing intercultural communicative competence*, ECML/Council of Europe Publishing, Strasbourg.

Παραγωγή εικόνας

Council of Europe (2011), *A look at our past. A set of supplementary teaching and learning materials* [in English, Turkish and Greek], Council of Europe Publishing/Association for Historical Dialogue and Research, Strasbourg.

Μέσα κοινωνικής δικτύωσης και άλλα διαδικτυακά εργαλεία

AFS Global Education Conference on Intercultural Learning (ICL) in the Online World.

Religion, Conflict, and Peace Program, The Berkley Center for Religion, Peace and World Affairs, Georgetown University.

Dooly M. (ed.) (2008), *Telecollaborative language learning: a guidebook to moderating intercultural collaboration online*, Peter Lang, Bern and New York.

O’Dowd R. (ed.) (2007), *Online intercultural exchange – An introduction for foreign language teachers*, Multilingual Matters, Clevedon.

Pestalozzi Training Resources, training units entitled “Media literacy development and human rights education” and “The use of social media for democratic participation”, available at www.coe.int/pestalozzi, accessed 18 October 2013.

Για τους συγγραφείς

Martyn Barrett

Ο Martyn Barrett είναι Ομότιμος Καθηγητής Ψυχολογίας στο Πανεπιστήμιο του Surrey στη Μεγάλη Βρετανία. Σπούδασε στα πανεπιστήμια του Cambridge και του Sussex. Ασχολείται με την αναπτυξιακή και κοινωνική ψυχολογία, αλλά έχει μία ιδιαίτερη προσήλωση στη διεπιστημονική έρευνα. Αυτή την περίοδο συνεργάζεται με πολιτικούς επιστήμονες, κοινωνιολόγους, εκπαιδευτικούς και πολιτικούς αναλυτές. Έχει γράψει εκτενώς για τη διαπολιτισμική ικανότητα και για άλλους συναφείς τομείς σπουδών, συμπεριλαμβανομένων: για την ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας, για τον εθνικό και φυλετικό εκπολιτισμό των παιδιών, για τις ταυτότητες και πολιτισμικές πρακτικές των εθνικών μειονοτήτων, για άτομα μικτής κληρονομιάς και εθνικών πλειοψηφιών, την ανάπτυξη των προκαταλήψεων, των στερεοτύπων και των νοοτροπιών μεταξύ κοινωνικών ομάδων και την ανάπτυξη της πολιτικής γνώσης, της δημόσιας συμπεριφοράς και του ενεργού πολίτη. Όλα αυτά τα χρόνια έχει λάβει πολυάριθμες επιχορηγήσεις από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Εξωτερικών Σχέσεων, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Ίδρυμα Nuffield και το πρόγραμμα Leverhulme. Μεταξύ 2009 και 2012, ηγήθηκε ενός ερευνητικού έργου του 7^{ου} Προγράμματος Πλαισίου (ΠΠ7), το οποίο χρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή με τίτλο: «Διεργασίες που επηρεάζουν τη Δημοκρατική Οικειοποίηση και τη Συμμετοχή» (ΔΔΟΣ). Επίσης, εργάζεται ως εμπειρογνώμονας για το Συμβούλιο της Ευρώπης, είναι μέλος της Βρετανικής Ένωσης Ψυχολόγων και ακαδημαϊκός στην Ακαδημία Κοινωνικών Επιστημών.

Michael Byram

Ο Michael Byram είναι Ομότιμος Καθηγητής του Τμήματος Σχολικής Εκπαίδευσης στο Πανεπιστήμιο Durham της Αγγλίας, προσκεκλημένος Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Λουξεμβούργου και επισκέπτης Καθηγητής σε πανεπιστήμια στην Κίνα και στο Ηνωμένο Βασίλειο. Αφού μελέτησε Σύγχρονες και Μεσαιωνικές Γλώσσες στο King's College του Cambridge, απέκτησε διδακτορικό δίπλωμα στη

δανική λογοτεχνία. Στη συνέχεια δίδαξε γαλλικά και γερμανικά στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και στην εκπαίδευση ενηλίκων σε ένα Αγγλικό ενιαίο κοινοτικό σχολείο. Μετά το διορισμό του στο Πανεπιστήμιο του Durham το 1980, ο οποίος αφορούσε στην κατάρτιση εκπαιδευτικών, διενήργησε έρευνα στον τομέα της εκπαίδευσης των γλωσσικών μειονοτήτων και της εκπαίδευσης ξένων γλωσσών. Τα πρώτα 20 χρόνια ασχολήθηκε με τη βασική κατάρτιση των καθηγητών γλωσσών, στη συνέχεια το μεγαλύτερο μέρος της διδασκαλίας του εστιάζεται σε διδακτορικό και μεταπτυχιακό επίπεδο και η θεματολογία αφορά στις διαπολιτισμικές σπουδές στην εκπαίδευση, στη δίγλωσση εκπαίδευση και τις πολιτικές μελέτες στην εκπαίδευση. Επίσης, υπήρξε σύμβουλος του Τμήματος Γλωσσικής Πολιτικής του Συμβουλίου της Ευρώπης, έχει εκδώσει αρκετά βιβλία και αυτή τη στιγμή ασχολείται με τη γλωσσική πολιτική, την πολιτική της διδασκαλίας της γλώσσας και τον διεθνισμό στην εκπαίδευση.

Ildikó Lázár

Η Ildikó Lázár είναι Λέκτορας και εκπαιδύτρια εκπαιδευτικών στο Τμήμα Παιδαγωγικών της Αγγλικής Γλώσσας του Πανεπιστημίου Eötvös Loránd στη Βουδαπέστη της Ουγγαρίας. Διδάσκει μεθοδολογία της διδασκαλίας της γλώσσας και διαπολιτισμική επικοινωνία σε Άγγλους ασκούμενους εκπαιδευτικούς και εκπαιδευτικούς. Απέκτησε μεταπτυχιακό δίπλωμα στην αγγλική και γαλλική γλώσσα και λογοτεχνία και διδακτορικό στην παιδαγωγική της γλώσσας. Η διδακτορική διατριβή της αφορούσε στο ρόλο και το καθεστώς της κατάρτισης της διαπολιτισμικής επικοινωνίας στην εκπαίδευση εκπαιδευτικών στην Ουγγαρία. Επίσης, τα τελευταία 10 χρόνια είναι συντονίστρια διεθνών ερευνών και επιμορφωτικών προγραμμάτων για το Συμβούλιο της Ευρώπης, στο Ευρωπαϊκό Κέντρο Σύγχρονων Γλωσσών στο Graz και στο Πρόγραμμα Pestalozzi. Έχει δημοσιεύσει άρθρα, συνέγραψε και επιμελήθηκε βιβλία, τα οποία αφορούσαν στη μεθοδολογία της ανάπτυξης και της αξιολόγησης της διαπολιτισμικής επικοινωνιακής ικανότητας. Στα ενδιαφέροντά της περιλαμβάνονται ο σχεδιασμός και η οργάνωση μαθημάτων επαγγελματικής ανάπτυξης για εκπαιδευτικούς για το πώς να χρησιμοποιούν εργαλεία της Τεχνολογίας Πληροφοριών και Επικοινωνίας σε προγράμματα που αφορούν στη διαπολιτισμική διαδικτυακή συνεργασία και πώς να επωφελούνται από τη γλωσσική και πολιτισμική διαφορετικότητα στην τάξη.

Pascale Mompont - Gaillard

Η Pascale Mompont - Gaillard είναι κοινωνική ψυχολόγος, τα τελευταία 20 χρόνια εργάζεται στον τομέα της διαπολιτισμικής επικοινωνίας, της εκπαίδευσης και της διοικητικής εκπαίδευσης. Οι επαγγελματικές της δραστηριότητες για 15 χρόνια στο Παρίσι και στο Seattle αντικατοπτρίζουν την προσωπική της εκστρατεία και ακτιβισμό: δίνοντας φωνή σε όσους η κοινωνία τη στέρησε και παρέχοντας εργαλεία προκειμένου να βοηθηθούν περιθωριοποιημένες κοινότητες, να οργανωθούν και να αποκαταστήσουν την αξιοπρέπεια τους μέσα από την ενεργό συμμετοχή τους. Εργάστηκε σε υποβαθμισμένες γειτονιές με κοινότητες μεταναστών και προσφύγων, παρέχοντας κοινοτική διοικητική εκπαίδευση και τη δυνατότητα δημιουργίας προγραμμάτων, ως επί το πλείστον, στον τομέα της εκπαίδευσης και της μόρφωσης. Από το 2006, ασχολείται σε διεθνή προγράμματα εκπαίδευσης εκπαιδευτικών και συμβουλευτικής σε εκπαιδευτικά θέματα που αφορούν στη συμβίωση, την αμοιβαία κατανόηση και την προαγωγή της δημοκρατικής παιδείας. Συνεργάζεται με το Συμβούλιο της Ευρώπης, το ίδρυμα Anna Lindh και με γαλλικά εκπαιδευτικά ιδρύματα για εκπαιδευτικούς και κοινωνικούς λειτουργούς.

Stavroula Philippou

Η Σταυρούλα Φιλίππου είναι Λέκτορας στην Ανάπτυξη Προγραμμάτων και Διδασκαλία στο Τμήμα Επιστημών της Αγωγής του Πανεπιστημίου της Κύπρου, έχοντας, επίσης, σπουδάσει στο Sydney (Αυστραλία) και στο Cambridge (Ηνωμένο Βασίλειο). Έχει εργαστεί σε ποικιλία εκπαιδευτικών πλαισίων τόσο στην πρωτοβάθμια και την τριτοβάθμια εκπαίδευση όσο και στην εκπαίδευση εκπαιδευτικών. Διδάσκει μαθήματα για την ανάπτυξη προγραμμάτων, για τη μεθοδολογία και την αξιολόγηση προγραμμάτων σε προπτυχιακά και μεταπτυχιακά προγράμματα. Επίσης, βοήθησε στην οργάνωση και δίδαξε σε πολλά σεμινάρια και εργαστήρια (στα αγγλικά και στα ελληνικά) με θέματα που αφορούσαν στα ερευνητικά της ενδιαφέροντα. Αυτά περιλαμβάνουν: προγράμματα σπουδών και διδασκαλία, ιστορία, θεωρία και κοινωνιολογία της διδασκαλίας, σπουδές προγραμμάτων, επαγγελματική ταυτότητα εκπαιδευτικών, εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και αλλαγή, ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική, εθνική και ευρωπαϊκή

ταυτότητα και πολιτότητα των παιδιών, Διδακτική των Κοινωνικών Σπουδών. Το έργο της έχει παρουσιαστεί σε συνέδρια και έχει δημοσιευτεί σε τοπικά και διεθνή περιοδικά, επίσης έχει επιμεληθεί αρκετές εκδόσεις. Είναι η εκπρόσωπος της Κύπρου στο Διεθνή Οργανισμό για την Ανάπτυξη των Σπουδών Προγραμμάτων, καθώς και η συντονίστρια για την Κύπρο στο Θεματικό Δίκτυο του προγράμματος Erasmus «Η ταυτότητα και η πολιτότητα των παιδιών στην Ευρώπη».

Αυτό είναι το τρίτο βιβλίο της σειράς Pestalozzi. Το πρώτο βιβλίο, *Εκπαίδευση των εκπαιδευτικών για την αλλαγή*, διαπραγματεύτηκε τη βασική φιλοσοφία του Προγράμματος Pestalozzi και την προσέγγισή του στην εκπαίδευση γενικότερα και στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών ειδικότερα. Το δεύτερο βιβλίο *Διαπολιτισμικές Δεξιότητες για όλους*, μελετά τις επιπτώσεις που έχει η ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας ως κύριο μέλημα της βασικής εκπαίδευσης.

Ο παρών τόμος κάνει ένα βήμα παραπέρα προς την πλήρη ενσωμάτωση της διαπολιτισμικής ικανότητας στο εκπαιδευτικό σύστημα, ως βασικό στοιχείο του. Επιδιώκει να προσφέρει μία εκπαιδευτική λογική και ένα εννοιολογικό πλαίσιο στην ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας, καθώς και μία σαφή περιγραφή των βασικών στοιχείων της διαπολιτισμικής ικανότητας που πρέπει να αναπτυχθούν μέσα στην εκπαίδευση και μέσω της εκπαίδευσης.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης είναι ο ηγετικός οργανισμός της ηπείρου για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Αποτελείται από 47 κράτη μέλη, 28 από τα οποία είναι μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όλα τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης έχουν υπογράψει την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, μια συνθήκη συναγμένη προκειμένου να προστατεύει τα ανθρώπινα δικαιώματα, τη δημοκρατία και το κράτος δικαίου. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων επιβλέπει την εφαρμογή της Σύμβασης στα κράτη μέλη.

www.coe.int